

Identifying the Adverse Impacts of Implementing the Targeted Subsidies Policy in Iran: Meta-Synthesis Approach

Hamed Ahmadi

Master of Industrial Management,
University of Hormozgan, Bandar
Abbas, Iran

Mohammad Reza Behboudi*

Associate Professor, Faculty of
Management and Economics,
University of Hormozgan, Bandar
Abbas, Iran

Abstract

The Targeted Subsidies Policy (TSP) was implemented as one of the biggest economic reforms in Iran in 2009. However, after more than a decade, it did not achieve all its predetermined goals. Regardless of its positive effects, this research aims to identify and determine the adverse effects of this plan after its implementation, which led to the inefficiency of TSP. This research is based on Sandelowski & Barroso Meta-Synthesis method in which, by searching keywords related to the topic in scientific databases, the relevant researches were found and systematically reviewed. The search results were filtered by reviewing titles, abstracts, and content, and screened articles were evaluated using the CASP tool. Finally, 86 sources were selected and analyzed. By coding and categorizing the articles, nine main categories were identified as disadvantages and negative effects of TSP: negative effects on macroeconomics, negative effects on the production sector, unfair distribution, decreased welfare, failure to save or reduce energy

- This article is extracted from the master's thesis of University of Hormozgan

* Corresponding Author: behboudi@hormozgan.ac.ir

How to Cite: Ahmadi, H., Behboudi, M. R. (2023). Identifying the Adverse Impacts of Implementing the Targeted Subsidies Policy in Iran: Meta-Synthesis Approach. *Iranian Journal of Economic Research*, 28 (94), 225-280.

consumption, energy smuggling and corruption, adverse effects on medicine and health, adverse effects on transportation, and adverse environmental effects. The findings can help to structurally reform the current method and prevent the repetition of past mistakes.

1- Introduction

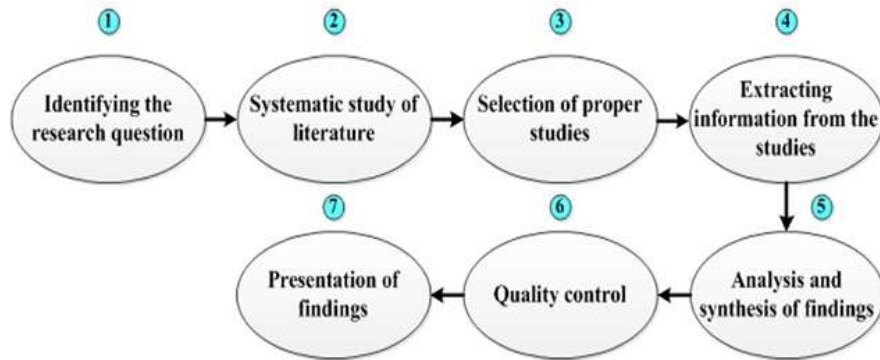
The government pursues three main goals in paying subsidies, which include the optimal allocation of resources, economic stability, and fair income distribution. The inefficiency and unfairness of subsidy payment in Iran for many years have caused the government to implement the Targeted Subsidies Policy (TSP) in 2009. Several goals and justifications were proposed, including: 1) making the distribution system fair, 2) increasing economic efficiency, 3) creating more welfare effects of cash subsidy, 4) reducing the smuggling, 5) reducing government expenses, 6) ensuring transparency of cash subsidy, 7) protecting environmental.

In the implementation process of TSP, policymakers followed two basic axes by making the energy prices real (market price). First, limited monthly quotas were allocated to each car with subsidized petrol pricing. Second, cash subsidy payments were made to households to improve income distribution. However, in practice, the intended goals failed to materialize and led to inefficient allocation of resources and market deviation.

Previous research has focused on the implementation of TSP and has only studied specific aspects. Therefore, this research aims to identify the adverse effects of the implementation of TSP in various fields through conducting a systematic review with a meta-synthesis approach. It will clarify all negative effects and causes of its inefficiency.

2- Methods and Material

This qualitative research, which utilized content analysis, is based on Sandelowski & Barroso's Meta-Synthesis method. The figure below briefly depicts its steps:

First, sources were reviewed with the following criteria: geographical scope (Iran), language (English and Farsi), period (2010 to 2022), study method (qualitative, quantitative, mixed), analysis unit/society (all available resources regarding the implementation of the TSP), conditions of the study (evaluation of the effects of the implementation of the TSP), and type of resources (articles published in journals and conferences, news and interviews, and official analytical reports).

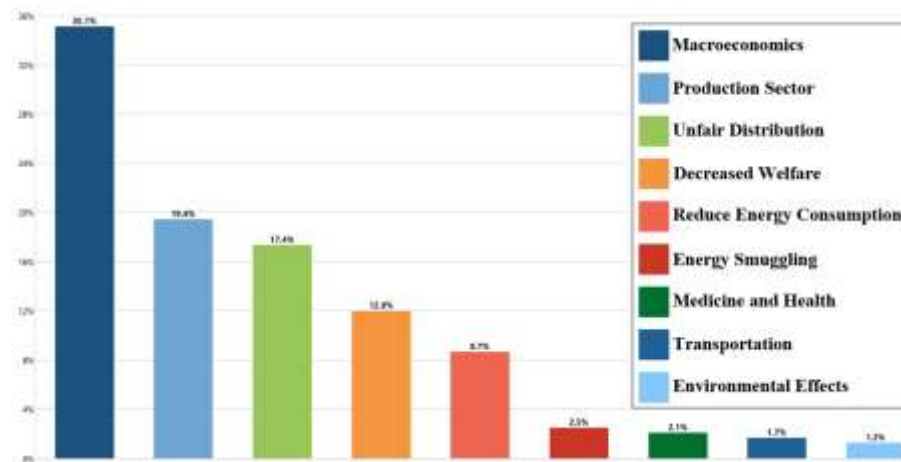
Next, resources were systematically searched based on related keywords in different sources. Finally, 486 articles (403 Persian articles and 83 English articles) were found. After a detailed review of titles, abstracts, content, and research method in line with the research question and purpose, 112 articles were selected. By using the Critical Appraisal Skills Program (CASP) tool to evaluate the quality, 86 sources were used as the basis for this research.

In the process of data analysis, 538 codes were identified and categorized into 46 sub-categories. By using the concepts of these codes, the adverse effects of the implementation of the TSP were identified in nine categories. The Kappa index was used to control the quality of the study, which was accepted due to the coefficient (0.733).

3- Finding and Discussion

Based on the frequency of findings (codes) in the analyzed sources, the identified categories are as follows: (1) negative effects on

macroeconomics, (2) negative effects on the production sector, (3) unfair distribution, (4) decreased welfare, (5) failure to reduce energy consumption, even increase it (6) energy smuggling and corruption, (7) adverse effects on medicine and health, (8) adverse effects on transportation, and (9) adverse environmental effects (see Figure 1).

The main reasons for the occurrence of these adverse effects, which led to inefficiency and failure to achieve the predetermined goal of TSP are as follows:

1. The government's inability to accurately identify the target groups for the subsidy caused a waste of resources and even a deficit in the government's budget.
2. Failure to increase the price of energy carriers in line with inflation has caused destructive effects.
3. Allocation of petrol subsidy to cars, while low-income people mostly do not have any car.
4. Payment of cash subsidy to all people, without having a significant effect on welfare, causes an increase in liquidity and waste of resources, and serious damage to the country's economic system.
5. Failure to pay the share of the sectors mentioned in the law, such as production, health, and modernization of the transportation fleet, due to budget deficits.

6. Due to political priorities, governments do not want to change the method of implementing this policy.

4- Conclusion

To provide an integrated and comprehensive view of the adverse effects of implementing the TSP after 12 years, this study analyzed all research conducted in this respect. The results of this meta-synthesis research showed nine main adverse effects of the implementation of the TSP. Based on the findings of the study and the suggestions made in the reviewed research, some practical solutions are suggested.

The government's inability to accurately identify target groups is a structural weakness, and it is necessary to assume the impossibility of categorizing people's income levels. Therefore, to present an executive solution currently, it is necessary to allocate subsidies to people instead of cars so that people without vehicles can also benefit. In addition, the price of energy carriers should float and close to its global price.

The government must stop the cash subsidy payment and replace it with other supporting methods. By setting energy pieces at the global level, government support payments to the public service sectors (mentioned in the law) can be guaranteed. Furthermore, reforming the country's economic structure in the long term should be prioritized instead of considering short-term political goals that are often propaganda.

In conclusion, this study reveals that the implementation of TSP has resulted in numerous adverse effects on various sectors of Iran's economy and society. The identified reasons for these negative impacts can help policymakers to reform the current subsidy distribution system and prevent the repetition of past mistakes.

Keywords: Targeted Subsidies Policy (TSP); Energy Carriers; Meta-Synthesis; Subsidy Effects; Cash Subsidy; Iran's economy.

JEL Classification: O10, N75, C82, H21, H24.

پژوهش‌های اقتصادی ایران-----

دوره ۲۸، شماره ۹۴، بهار ۱۴۰۲، ۲۲۵-۲۸۰

ijer.atu.ac.ir

DOI: <https://doi.org/10.22054/ijer.2023.68199.1109>

شناسایی اثرات (نامطلوب) اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها در ایران: رهیافت فراترکیب

کارشناس ارشد مدیریت صنعتی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

ib حامد احمدی

دانشیار گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه هرمزگان،

ib * محمدرضا بهبودی

بندرعباس، ایران

چکیده

قانون هدفمندی یارانه‌ها، بزرگ‌ترین طرح اصلاحی در اقتصاد ایران از سال ۱۳۸۹ در ایران اجرایی شد. با گذشت بیش از یک دهه، اجرای این طرح با وجود تاثیر مثبت بر بخش‌های گوناگون به نظر در عمل به همه اهداف از پیش تعیین شده خود دست نیافته است. فارغ از آثار مثبت این طرح - که خارج از قلمرو موضوعی این پژوهش است - هدف از این پژوهش شناسایی آثار نامطلوب اجرای این طرح، پس از اجرا است. روش انجام این پژوهش فراترکیب و بر اساس الگوی هفت مرحله‌ای سندلوفسکی و باروسو (۲۰۰۷) است. بر این اساس، به طور نظام‌مند با استفاده از واژگان کلیدی مرتبط به جست‌وجوی متون علمی منتشر شده در منابع مختلف پرداخته شد و با بررسی عناوین، چکیده‌ها و محتوای منابع، نتایج غربال شده و با استفاده از ابزار برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی مقالات غربال شده ارزش‌گذاری شدند. در نهایت تعداد ۸۶ منبع انتخاب شد. با کدگذاری و دسته‌بندی این منابع، ۹ مقوله اصلی شناسایی شد. این مقولات به عنوان تاثیرات نامطلوب طرح هدفمندی یارانه‌ها، بر اساس فراوانی آن‌ها عبارت بودند از: آثار منفی بر اقتصاد کلان، اثرات نامطلوب بر بخش تولید، توزیع ناعادلانه، ناتوانی در فقرزدایی (کاهش رفاه)، کاهش نیافتن مصرف انرژی، قاچاق انرژی و گسترش فساد، آثار سوء بر صنعت پزشکی و سلامت، اثرات منفی بر حمل‌ونقل و اثرات منفی زیست‌محیطی. با شناسایی تاثیرات نامطلوب اجرای این قانون که بعضاً منجر به برخی ناکارآمدی‌ها و عدم تحقق تمام اهداف از پیش تعیین شده است، می‌توان در صورت اصلاح ساختاری در شیوه کنونی توزیع یارانه از تکرار اشتباهات گذشته پیشگیری کرد.

کلیدواژه‌ها: هدفمندی یارانه‌ها، حامل‌های انرژی، فراترکیب

طبقه‌بندی JEL: O10, N75, C82.

مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت صنعتی دانشگاه هرمزگان است.

* نویسنده مسئول: behboudi@hormozgan.ac.ir

۱. مقدمه

از نظر عدالت اجتماعی همه افراد باید حداقل رفاه را داشته باشند و بتوانند نیازهای اولیه خود را برطرف کنند؛ بنابراین، معمولاً برای کالاهای اساسی یارانه پرداخت می‌شود. دولت از پرداخت یارانه، سه هدف عمده را دنبال می‌کند که شامل تخصیص بهینه منابع، ثبات اقتصادی و توزیع عادلانه درآمدها است (قادری و همکاران، ۱۳۸۴). عدم کارایی و ناعادلانه بودن نظام پرداخت یارانه‌ها در کشور در سال‌های متمادی، موجب شد دولت از سال ۱۳۸۹، قانون هدفمندسازی یارانه‌ها را عملیاتی کند.

در فرآیند اجرای این قانون، با آزادسازی نرخ حامل‌های انرژی به‌ویژه بنزین و در قالب دو نرخی کردن نرخ سوخت‌های فسیلی، سیاست‌گذار دو محور اساسی را دنبال کرد. در نخستین محور با سهمیه‌بندی بنزین یارانه‌ای، سهمیه محدودی به صورت ماهانه به هر خودرو اختصاص یافت و تمرکز اصلی حول محور دوم بر پرداخت به خانوارها و بهبود توزیع درآمد مورد توجه قرار گرفت. با این وجود، در اغلب موارد دستیابی به اهداف موردنظر یارانه سوخت‌های فسیلی با شکست مواجه شد و منجر به تخصیص غیر بهینه منابع و انحراف بازار شد. علاوه بر این، پرداخت یارانه بدون توجه به عواقب اقتصادی و زیست‌محیطی ناشی از افزایش مصرف سوخت انجام شده است (توکلیان و همکاران، ۱۳۹۷).

محور اساسی دوم سیاست‌گذار در اجرای این قانون، کمک به بهبود وضعیت معیشتی خانوارها مطرح شد و برای دستیابی به این هدف، پرداخت یکسان یارانه نقدی به تمام اقشار جامعه صورت پذیرفت، اما شواهد موجود، نشان از افزایش سهم مخارج کالاهای ضروری خانوار در سبد هزینه‌ای آنان دارد؛ موضوعی که بر اساس نظریه انگل^۱، بیانگر عدم تحقق هدف سیاست‌گذار در بهبود وضعیت اقتصاد خانوارها است (سهیلی و منیری، ۱۳۹۴).

۱. منحنی انگل که به افتخار ارنست انگل (Ernest Engel) یک آماردان آلمانی قرن نوزدهم نامگذاری شده رابطه میان درآمدهای پولی و مقدار مصرف کالایی را هنگامی که سایر عوامل موثر از جمله قیمت کالا ثابت نگه داشته شده است، نشان می‌دهد. این منحنی به حساسیت درآمد کالا مرتبط بوده و در مطالعات کاربردی اقتصاد رفاه و برای تجزیه و تحلیل الگوهای هزینه خانوار کاربرد دارد. (Maurice & Phillips, 1987)

با توجه به موارد عنوان شده این گونه به نظر می‌رسد که نظام توزیع یارانه و به ویژه حامل‌های انرژی در راستای توسعه عدالت اجتماعی و کسب حداقل رفاه افراد بوده است، اما به تمام اهداف بنیادین خود دست نیافته است. از این رو، این پژوهش فارغ از نتایج مثبت قانون هدفمندی که خارج از قلمرو موضوعی این تحقیق است با هدف شناسایی آثار نامطلوب اجرای این قانون بر حوزه‌های مختلف به بررسی دقیق پژوهش‌های پیشین پرداخته تا با شناسایی این اثرات، علل ناکارآمدی آن روشن شود.

ساختار پژوهش به این ترتیب است که با استفاده از روش تحقیق فراترکیب و بر اساس الگوی سندلوفسکی و باروسو^۱ (۲۰۰۷) به بررسی منابع مختلف پس از اجرایی شدن قانون هدفمندی یارانه‌ها از سال ۱۳۸۹ تاکنون می‌پردازد. سپس مقولات احصاء شده و روابط بین کدهای زیرمجموعه براساس فراوانی آن‌ها بررسی شده است. در نهایت با مقایسه بین اهداف پیش‌بینی شده برای اجرای قانون و مقولات به دست آمده در پژوهش، مولفه‌های راه‌حل مطلوب ارائه می‌شود. از این رو، جنبه نوآوری این پژوهش از این منظر خواهد بود که با مرور نظام‌مند پژوهش‌های پیشین، تمام ابعاد و آثار اجرای هدفمندی یارانه‌ها جمع‌آوری و طبقه‌بندی شده و با اهداف اولیه مورد اشاره مقایسه می‌شود تا نگاه جامع و در تمام ابعاد از وضعیت کنونی هدفمندی یارانه‌ها در کشور را ارائه کند.

۲. مبانی نظری

۱-۲. یارانه

در تشریح مبانی نظری یارانه می‌توان به نظریات اقتصاددان انگلیسی پیگو^۲ در کتاب مشهور خود به نام «اقتصاد رفاه» در سال ۱۹۲۰ اشاره کرد. او در این کتاب نقش دولت را در کنار بخش خصوصی به عنوان عاملی که می‌تواند کارایی تولید را برقرار کند، مطرح کرد. وی معتقد بود دولت می‌تواند به وسیله یارانه‌ها افزایش تولید را تا رسیدن به سطح تولید کارآمد تضمین کند (کلانتری و رحیمی، ۱۳۸۵).

1. Sandelowski, M. & Barroso, M.

2. Pigou, A C.

از دیگر نظریات قابل توجه در این خصوص، نظریات کینز^۱ است که بر اساس آن، دخالت دولت در تنظیم و تعادل بخشیدن به اقتصاد یکی از وظایف مهم در جهت رشد اقتصادی است. با این استدلال توزیع یارانه جزء سیاست‌های حمایتی دولت در راستای تصحیح و هدایت امور اقتصادی قلمداد شد (مصلی‌نژاد، ۱۳۹۰).

در دهه ۱۹۵۰ با مطرح شدن تفکر دولت رفاه^۲ توجه به شاخص‌های رفاه اجتماعی و کاهش فقر، دخالت دولت‌ها از طریق سیاست‌های یارانه‌ای گسترش یافت. سپس از دهه ۱۹۷۰ با شکل‌گیری تفکر محوریت انسان در توسعه، این آگاهی ایجاد شد که برای مواجهه با توسعه‌نیافتگی کشورها، مسائل و سیاست‌های اجتماعی و شکل‌گیری سرمایه انسانی هم ضرورت دارند. بنابراین، حمایت‌های اجتماعی در قالب سیاست‌های یارانه‌ای در دستور برنامه‌های توسعه کشورها قرار گرفت.

۲-۲. انواع یارانه

با توجه به تنوع محاسبات و کاربردهای گوناگون یارانه و اثرات آن در اقتصاد، لازم است تا یارانه‌ها را طبقه‌بندی کنیم. به طور کلی انواع یارانه‌ها را می‌توان در طبقه‌بندی‌هایی به صورت شکل (۱) قرار داد.

1. Keynes, J. M.
2. Welfare State

شکل ۱. طبقه‌بندی انواع یارانه‌ها

ماخذ: کلاتری و رحیمی (۱۳۸۵)

۲-۳. خط‌مشی یارانه‌ای در ایران

هرگونه فعالیت دولت در عرصه اقتصاد به منظور توسعه را با توجه به ابعاد و آثار مستقیم و غیرمستقیم اقتصادی آن می‌توان «سیاست‌گذاری اقتصادی» نامید (مصلی‌نژاد و یزدانی زازرانی، ۱۳۹۲).

خط‌مشی یارانه‌ای ایران پس از انقلاب اسلامی را می‌توان برحسب نقاط عطف موجود در خط سیر زمانی آن به سه دوره تقسیم کرد:

- در دوره اول بین سال‌های ۱۳۶۱ تا ۱۳۶۷ عمدتاً به دلیل فشارهای ناشی از جنگ، فقدان قوانین ذی‌ربط و نوپایی نظام سیاسی حاکم، سیاست حفظ وضع موجود در پیش گرفته شد

به گونه‌ای که به منظور جلوگیری از افزایش قیمت‌ها و مهار تورم با تکیه بر درآمدهای نفتی یارانه به صورت سهمیه‌بندی (کوپن) در حجم وسیع پرداخت شد.

- دوره دوم، بین سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۳ بر اساس قانون برنامه‌های اول و دوم توسعه و در راستای تامین مالی طرح‌های عمرانی و کاهش استقراض و بدهی خارجی و همچنین به توصیه صندوق بین‌المللی پول سیاست کاهش و هدفمندسازی یارانه‌ها بنا نهاده شده و گام‌های مثبتی نیز برداشته شد، اما به دلیل شرایط حاکم بر جامعه مانند تورم، بدهی، بحران ارز و... از این خط‌مشی عقب‌نشینی شد.

- دوره سوم بین سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ مجلس به جای واقعی‌سازی قیمت حامل‌های انرژی، دولت را به توسعه حمل‌ونقل عمومی و مدیریت سوخت مکلف ساخت و در همین راستا دولت در سال ۱۳۸۶ به سهمیه‌بندی بنزین متوسل شد. در ادامه و در سال ۱۳۸۸ قانونی با عنوان هدفمندی یارانه‌ها به تصویب رسید و اجرای آن از پاییز ۱۳۸۹ آغاز شد (شهابی و همکاران، ۱۳۹۶). طی این سه دوره، خط‌مشی یارانه در کشور بر توزیع دو نوع یارانه باز و یارانه ضمنی متمرکز بوده است.

هدف‌گذاری توزیع یارانه همواره می‌تواند با دو نوع خطا مواجه شود:

- خطای نوع اول حذف افراد فقیر است که از دریافت یارانه محروم می‌شوند و به دلیل تخمین نادرست جمعیت هدف رخ می‌دهد.

- خطای نوع دوم زمانی اتفاق می‌افتد که جمعیت غیرهدف را با انگیزه میزان پوشش حداکثری و بیش از نیاز واقعی مشمول دریافت یارانه می‌شوند.

اساسی‌ترین اشکالی که به یارانه‌های باز وارد می‌شود این است که میزان خطای نوع دوم در آن بسیار بالاست و هزینه‌های زیادی را تحمیل می‌کند (پژویان و امین رشتی، ۱۳۸۱). از این رو، تمام طرح‌های هدفمندی یارانه همواره به دنبال بهینه‌سازی خطای اول و دوم هستند.

۲-۴. هدفمندی یارانه‌ها

مبنای نظری هدفمندی یارانه‌ها، نظریه نئوکلاسیک^۱ است. در چهارچوب این نظریه فرض بر این است که بهترین سازوکار ساماندهی فعالیت‌های اقتصادی سازوکار بازار آزاد است، بنابراین، هرگونه دخالتی که در نظام قیمت‌ها تاثیرگذار بوده و به اختلال‌های قیمتی بینجامد، مردود شناخته می‌شود. از این منظر، یارانه‌های همگانی که دولت از طریق تثبیت قیمت‌ها پرداخت می‌کند، مانع از کارکرد مطلوب و بهینه سازوکار بازار آزاد می‌شود. در صورت نیاز به پرداخت یارانه باید از یارانه‌های هدفمند نقدی استفاده کرد که اختلالی در نظام قیمتی ایجاد نمی‌کند (دینی‌ترکمانی، ۱۳۸۹). حاصل اجرای سیاست‌های منطبق بر این نظریه در دهه ۱۹۸۰ میلادی، افزایش فقر به دلیل رهاسازی قیمت کالاهای اساسی و کاهش دستمزدهای واقعی بود. به این علت در دهه ۱۹۹۰ بحث تور ایمنی اجتماعی^۲ در چهارچوب سیاست‌های تعدیل قرار گرفت.

در رویکرد جدید (تعدیل با چهره انسانی) فرض می‌شود که با تامین تور ایمنی اجتماعی و پوشش حمایتی خانوارهای فقیر در دوره گذار اصلاحات اقتصادی، هم امکان تحرک رشد اقتصادی وجود دارد و هم امکان ممانعت از آسیب‌پذیری اقشار فقیر فراهم می‌شود. بررسی مبانی نظری طرح شده توسط سیاست‌گذاران هدفمندی یارانه‌ها در ایران نیز حاکی از اتکا بر رویکرد نئوکلاسیک و پیروی از سیاست‌های تعدیل است (مصلی‌نژاد و یزدانی‌زازرانی، ۱۳۹۲).

در ایران، دولت از سال ۱۳۸۹، قانون هدفمندسازی یارانه‌ها را عملیاتی کرد. در تصویب قانون هدفمندی یارانه‌ها، اهداف و دلایل توجیهی متعددی مطرح شد که در جدول (۱) ارائه شده است.

1. Neoclassical Economic Theory

۲. تورهای ایمنی اجتماعی یا تورهای ایمنی اقتصادی- اجتماعی برنامه‌هایی هستند به منظور حمایت از فقرا و یا افراد آسیب‌پذیر در برابر شوک‌های اقتصادی که با هدف باز داشتن آنان از سقوط به پایین‌تر از سطحی معین از فقر در نظر گرفته می‌شود.

جدول ۱. اهداف و دلایل توجیهی قانون هدفمندی یارانه‌ها مصوب ۱۳۸۹

ردیف	هدف	دلایل توجیهی
۱	عادلانانه کردن نظام توزیع	بهره‌مندی بیشتر ثروتمندان از یارانه انرژی نسبت به فقرا
۲	افزایش کارایی اقتصادی	پرداخت یارانه باز و کاهش قیمت کالاها به طور تصنعی، انگیزه تولیدکنندگان را در تولید محصول با کیفیت بالاتر و مصرف انرژی کمتر کاهش می‌دهد.
۳	آثار رفاهی بیشتر یارانه نقدی به کاهش قیمت حامل‌ها	با پرداخت نقدی یارانه‌ها، مصرف‌کننده، خود می‌تواند دراینکه چه کالایی را تا چه اندازه‌ای مصرف کند، آزادی عمل داشته باشد.
۴	کاهش زمینه قاچاق	زمانی که قیمت‌ها آزاد و در حدود قیمت‌های منطقه‌ای باشد، انگیزه قاچاق کاهش می‌یابد.
۵	کاهش هزینه‌های دولت	قیمت کمتر از قیمت تمام شده، باعث می‌شود که هزینه‌هایی که دولت انجام داده بیشتر از بازگشت هزینه به سبب نیاز مصرف‌کنندگان باشد و فشار بیشتری بر بودجه دولت وارد می‌شود.
۶	شفافیت پرداخت یارانه نقدی	یارانه نقدی موجب ایجاد شفافیت در بودجه کشور می‌شود در حالی که یارانه‌ضمنی در بودجه دولت منعکس نمی‌شود.
۷	حفظ محیط‌زیست	افزایش قیمت حامل‌های انرژی منجر به تحریک تولیدکنندگان و صنایع به استفاده از فناوری‌های بهینه با مصرف کمتر و راندمان بیشتر می‌شود.

ماخذ: پیله‌فروش و اقتصاد (۱۳۹۸)

۳. پیشینه پژوهش

در مطالعات پیشین که به موضوع هدفمندی یارانه‌ها در ایران پرداخته بودند، پژوهشگران هر یک تنها از جنبه‌ای خاص اجرای این قانون را مورد بررسی قرار داده‌اند که در ادامه به تعدادی از آن‌ها اشاره خواهد شد.

ثنائی اعلم و کیانی (۱۳۹۹) مقاله‌ای با عنوان «بررسی تحلیلی و توصیفی، ارزیابی مدل عملکرد طرح هدفمندی یارانه‌ها در ایران» به انجام رسانده‌اند. هدف مطالعه، ارزیابی ابعاد و مدل عملکرد طرح هدفمندی یارانه‌ها در ایران بود و با توجه به مطالعات گذشته و آمار موجود به بررسی هدف پژوهش پرداخت که در آن ابعاد آثار رفاهی و رضایت مردم، محیط‌زیست، میزان تسهیل امور جاری، سلامت کشور، میزان دسترسی مردم نسبت به

خدمات، میزان باور و اعتماد مردم، فرهنگی، اجتماعی و توسعه پایدار ناشی از اجرای طرح هدفمندی یارانه‌ها مورد بررسی قرار گرفت. نتایج ارزیابی عملکرد طرح هدفمندی یارانه‌ها حکایت از ناموفق بودن اجرای آن داشت. توجه به شاخص‌های مورد مطالعه نشان از تمرکز بیشتر پژوهشگران به ابعاد اجتماعی موضوع دارد و ابعاد دیگر نظیر آثار اقتصادی مورد توجه نبوده است.

سبحانیان و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با نام «آسیب‌شناسی قانون هدفمند کردن یارانه‌ها؛ از منظر مبانی نظری و اجرای آن» دریافتند که اجرای این قانون در دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده خود از قبیل افزایش بهره‌وری انرژی، کاهش شدت انرژی و مصرف سرانه آن و نیز کاهش آلودگی هوا ناکام بوده است. همچنین این قانون تاثیری بر کاهش حجم یارانه در اقتصاد ایران نداشته و فشارها را بر بودجه عمومی دولت کاهش نداده است. با توجه به نقاط ضعف و اشکالاتی که در مبانی و منطق طرح وجود دارد، ظرفیت لازم و کافی برای تحقق اهداف تعیین شده را ندارد. این مطالعه تلاش کرده است پس از تعیین اهداف اجرای قانون هدفمندی با اتکا به آمار منتشر شده در هر یک از اهداف طرح هدفمندی بعد از اجرا و مقایسه آن با آمار قبل از اجرای هدفمندی، میزان تحقق اهداف آن حوزه را معین کند. تمرکز این پژوهش روی میزان، شدت و الگوی مصرف سوخت پس از هدفمندی بوده است و تحقق اهداف هدفمندی یارانه‌ها با اتکا بر مقایسه، سنجیده شده و جنبه‌های دیگر اثرات اجرای این قانون در اولویت نبوده است.

عیسی‌وند و توحیدفام (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی علل شکست سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها در ایران» به ارزیابی فعالیت‌ها و اقدامات دولت در مقاطع سه‌گانه تدوین، اجرا و ارزیابی سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها پرداختند. نتایج گویای این واقعیت بود که ۱- در مرحله تدوین و صورت‌بندی سیاست هدفمندی یارانه‌ها، توجه کافی و مناسب نسبت به مبانی نظری و الزامات و اولویت‌های آن صورت نگرفت. ۲- در مرحله اجرا عدول آشکار و گسترده‌ای از این سیاست صورت گرفته و همه تلاش دولت و ظرفیت‌های اقتصادی کشور برای پرداخت یارانه نقدی - به میزانی بیشتر از حد نصاب تعیین شده در قانون - به مردم متمرکز شد. ۳- با وجود تلاش‌ها در جهت کنترل عوارض منفی ناشی از هدفمندسازی یارانه‌ها، راهکارهای اتخاذ شده از سوی دولت قادر به کنترل

موثر پیامدهای منفی آن نشد و نارسا بودن سیاست‌های اقتضایی دولت در این مرحله خودبه‌خود منجر به انباشته شدن پیامدهای منفی شد و نقش مهمی در ناکامی اجرای این سیاست در ایران داشته است. تمرکز این مقاله بر مبانی نظری و الزامات سیاست‌گذاری اقتصادی مرتبط با هدفمندسازی یارانه‌ها در مراحل سه‌گانه تدوین و تصمیم‌گیری، اجرا، مدیریت و کنترل بوده و از بعد شیوه سیاست‌گذاری به تبیین عوامل موثر بر ناکامی سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها می‌پردازد. البته در بخش اجرا، تنها به پیامدهای ناشی از اجرای این سیاست بر اقتصاد کلان توجه شده و سایر پیامدها مورد توجه قرار نگرفته است.

شاهنوشی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی آثار اقتصادی و اجتماعی هدفمندسازی یارانه حامل‌های انرژی» با استفاده از ماتریس حسابداری اجتماعی و تدوین الگوی تعادل عمومی بر اساس دو سناریو به بررسی آثار تغییر قیمت حامل‌های انرژی بر دیگر متغیرها در بخش‌های اقتصادی می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که هدفمندسازی یارانه حامل‌های انرژی سبب افزایش قیمت کالاها و خدمات و کاهش مصرف خانوارها می‌شود و هدفمندسازی یارانه حامل‌های انرژی درآمد خانوارهای شهری را بیش از خانوارهای روستایی کاهش داده است. این پژوهش در سال ۱۳۹۱ و کمتر از ۲ سال پس از اجرای قانون هدفمندی صورت پذیرفته است و از بعد اجتماعی تنها تغییرات درآمدی خانوارهای شهری و روستایی مورد توجه قرار گرفته است و سایر اثرات در حوزه‌های فقر، رفاه، محیط زیست، بهداشت و سلامت و... نیاز به بررسی بیشتر دارد.

مطالعات یاد شده بر کلیات اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها متمرکز بودند. برخی پژوهش‌های این حوزه نیز تنها بر اثرات آن بر یک حوزه خاص متمرکز شده‌اند. در ادامه به برخی مطالعات صورت پذیرفته با این رویکرد اشاره خواهد شد.

اسماعیلی صدرآبادی و صمصامی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «بررسی اثر گام دوم هدفمندی یارانه‌ها بر توزیع درآمد در اقتصاد ایران» دریافتند که اعمال گام دوم هدفمندی یارانه‌ها و پرداخت نقدی یارانه به طور مساوی به همه گروه‌های درآمدی، توزیع درآمد را نامتعادل‌تر می‌کند. در این مطالعه تمرکز پژوهشگران روی تغییرات ضریب جینی به عنوان شاخص نشانگر شکاف طبقاتی است. پژوهشگران بر اساس مبانی نظری مرتبط با ضریب جینی، مدل را برگزیده‌اند و با استفاده از روش داده کاوی و یادگیری ماشین و بر

اساس تعریف مدل انتخابی نسبت به پیش‌بینی تغییرات ضریب جینی بر اثر افزایش قیمت حامل‌های انرژی اقدام کرده‌اند. تمرکز این تحقیق بر اثرات افزایش قیمت حامل‌های انرژی بر تغییرات شکاف طبقاتی و فقر است.

منیری و گلی (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی اثر هدفمندی یارانه‌ها بر ترکیب اقلام کشاورزی در سبد خانوارها به عنوان مقیاسی کیفی جهت سنجش تغییرات رفاهی و معیشتی خانوارها پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که پس از اجرای هدفمندی یارانه‌ها، سهم غلات از کل محصولات کشاورزی موجود در سبد خانوارها، بیش از سایر اقلام افزایش یافته و سهم لبنیات کمترین افزایش را داشته است. از این رو، می‌توان گفت بر اساس نظریه انگل، سیاست هدفمندی یارانه‌ها برخلاف هدف سیاست‌گذار، منجر به بهبود وضعیت معیشتی خانوار نشده است.

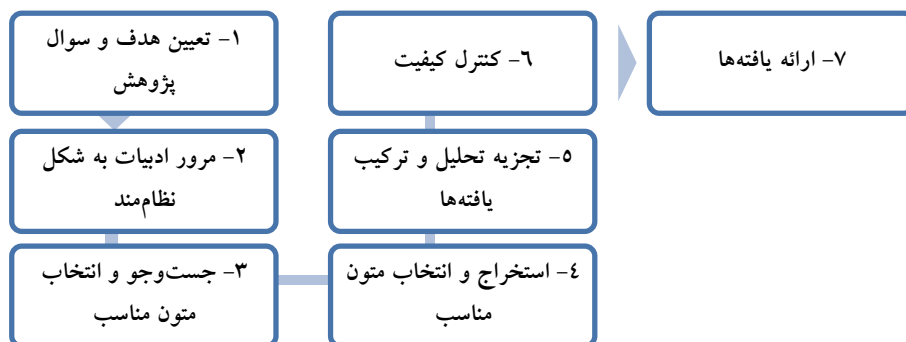
یوسفی و فراهانی‌فرد (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «توزیع عادلانه انفال و منابع عمومی (مطالعه موردی هدفمندی یارانه‌ها)» نشان دادند که سهم انرژی در کل هزینه‌های خانوار برای خانواده‌های فقیرتر بالاتر است. برای نمونه، یک خانواده فقیر شهری دهک اول نزدیک به ۲/۵ درصد از کل هزینه‌های مصرفی و یک خانواده ثروتمند شهری دهک دهم حدود ۹/۲ درصد از کل هزینه‌های مصرفی خود را صرف تامین انرژی می‌کند. این در حالی است که سهم مصرف خانوارهای ثروتمند در دهک دهم از یارانه انرژی به‌طور متوسط ۲۷ برابر خانوارهای فقیر در دهک اول جامعه است. در این مطالعه پژوهشگران با نگاهی برگرفته از جهان‌بینی اسلامی در موضوع عدالت اجتماعی به موضوع پرداخته‌اند و تمرکز این پژوهش بر مطالعه هدفمندی یارانه‌ها با استفاده از شاخص‌های عدالت اجتماعی نظیر فقر، شکاف طبقاتی و توزیع منابع براساس اصول فقهی و اسلامی است.

۴. روش پژوهش

این پژوهش از نوع تحقیقات کیفی است و بر اساس مرور نظام‌مند ادبیات و روش فراترکیب صورت پذیرفته است. فراترکیب نوعی مطالعه کیفی است که اطلاعات و یافته‌های استخراج شده از مطالعات کیفی دیگر با موضوع مرتبط و مشابه را بررسی می‌کند در نتیجه، نمونه موردنظر برای فراترکیب از مطالعات کیفی منتخب و براساس ارتباط آن‌ها

با سوال پژوهش تشکیل می‌شود. به عبارت دیگر، فراترکیب، ترکیب و تفسیری از داده‌های مستخرجه از مطالعات منتخب است. چهارچوب انجام فراترکیب در این پژوهش بر اساس الگوی هفت مرحله‌ای سندلوفسکی و باروسو^۱ (۲۰۰۷) است. این مراحل به اختصار در شکل (۲) نامبرده شده است.

شکل ۲. گام‌های هفتگانه فراترکیب

ماخذ: سندلوفسکی و باروسو (۲۰۰۷)

۴-۱. مرحله اول: تنظیم سوال پژوهش

برای تنظیم سوال پژوهش، اولین گام تمرکز بر «چه چیزی^۲؟» است. هدف پژوهش حاضر، شناسایی آثار نامطلوب توزیع یارانه‌ها بر اساس قانون هدفمندی (مصوب ۱۳۸۹) است. برای این منظور نیاز به تعیین شاخص‌هایی در این زمینه است که از طریق پاسخ به سوالات زیر تنظیم می‌شود:

- ۱- چه جامعه‌ای^۳؟ استخراج پژوهش‌ها با جست‌وجوی سیستماتیک در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر و مشخص صورت می‌گیرد و منابع مربوط مطابق جدول (۲) استخراج می‌شود.
- ۲- چه وقت^۴؟ مقالات مطالعه شده در این تحقیق از سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۲ و در مقالات فارسی از سال ۱۳۸۹ تا ۱۴۰۰ (از زمان اجرایی شدن قانون هدفمندی یارانه‌ها) است.

1. Sandelowski, M. & Barroso, M.

2. (What) هدف مطالعه را مشخص می‌کند.

3. (Who) جامعه مورد مطالعه را مشخص می‌کند.

4. (When) چهارچوب زمانی موجب به کارگیری محدودیت در مدت تحقیق می‌شود.

۳- چگونه^{۴۱}: در این پژوهش به منظور بررسی منابع یافت شده، روش تحلیل اسنادی که تحلیل مقالات ثانویه است، مورد استفاده قرار گرفته است. محقق با در نظر گرفتن معیارهایی، مقالات مناسب که وارد فرآیند فراترکیب و مقالاتی که از فرآیند خارج می‌شوند را شناسایی و مشخص کرده است. در این مرحله شاخص‌های پذیرش و عدم پذیرش یک منبع مورد بررسی قرار می‌گیرد. در جدول (۳) معیارهای پذیرش بیان شده است.

جدول ۲. منابع جست‌وجوی علمی در این پژوهش

منابع علمی و عمومی	پایگاه‌های اطلاعاتی	اسناد و مجلات مورد بررسی
علمی داخلی	www.ensani.ir	مقالات علمی - پژوهشی، ترویجی و همایشی
	www.sid.ir	
	www.noormags.ir	
علمی خارجی	www.civilica.com	مقالات در نشریات علمی معتبر
	www.magiran.com	
	www.scholar.google.com	
	www.sciencedirect.com	
عمومی	www.proquest.com	اخبار - مصاحبه‌ها - پادکست‌ها
	www.google.com	

ماخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۳. معیارهای پذیرش مقالات

معیار	شاخص پذیرش
محدوده جغرافیایی	موضوعات پژوهشی در مورد کشور ایران
زبان تحقیقات	انگلیسی و فارسی
زمان مطالعات	انگلیسی ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۲ و فارسی ۱۳۸۹ تا ۱۴۰۰
روش مطالعه	کیفی، کمی و آمیخته
واحد تحلیل / جامعه مطالعه شده	منابع درمورد اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها براساس (۲)
شرایط مطالعه	ارزیابی اثرات اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها
نوع مطالعه	مقالات چاپ شده در مجلات و کنفرانس‌ها، اخبار و مصاحبه‌ها و گزارش‌های تحلیلی مبادی رسمی

ماخذ: یافته‌های پژوهش

1. (How) به روش بررسی یافته‌ها اشاره دارد.

۴-۲. مرحله دوم: مروری بر ادبیات به شکل نظام‌مند

در این مرحله پژوهشگر به طور نظام‌مند به جست‌وجوی مقالات منتشر شده در منبع‌های مختلف می‌پردازد و واژگان کلیدی مرتبط را انتخاب می‌کند. از این رو، ابتدا واژگان کلیدی مطابق جدول (۴) گزینش شده و سپس به صورت ترکیبی برای یافتن پژوهش‌های فارسی و انگلیسی استفاده شد. ابزار گردآوری داده‌ها غالباً جست‌وجوی اینترنتی بود. در نهایت ۴۸۶ مقاله یافت شد که ۴۰۳ مقاله مربوط به پژوهش‌های فارسی و ۸۳ مقاله مربوط به پژوهش‌های انگلیسی بود.

جدول ۴. واژه‌گان جست‌وجو شده در منابع

Keywords:	کلید واژگان	Keywords:	کلید واژگان
Quota gasoline	بنزین سهمیه‌ای	Subsidy	یارانه
Pathology	آسیب‌شناسی	Hidden subsidies	یارانه پنهان
Economic effects of subsidies	آثار اقتصادی یارانه	Targeted Subsidies	هدفمندی یارانه‌ها
Social effects of subsidies	آثار اجتماعی یارانه	Direct subsidies	یارانه مستقیم
Inflation	تورم	Indirect subsidies	یارانه غیرمستقیم
Currency Exchange rate	نرخ ارز	Cash subsidy	یارانه نقدی
Social justice	عدالت اجتماعی	Energy subsidies	یارانه انرژی
Development	توسعه	Double priced gasoline	بنزین دونرخی
Uneven distribution	توزیع نامتوازن	Types of subsidies	انواع یارانه
Energy consumption	مصرف انرژی	Deficit	کسری بودجه
Income Distribution	توزیع درآمد	Environment	محیط زیست

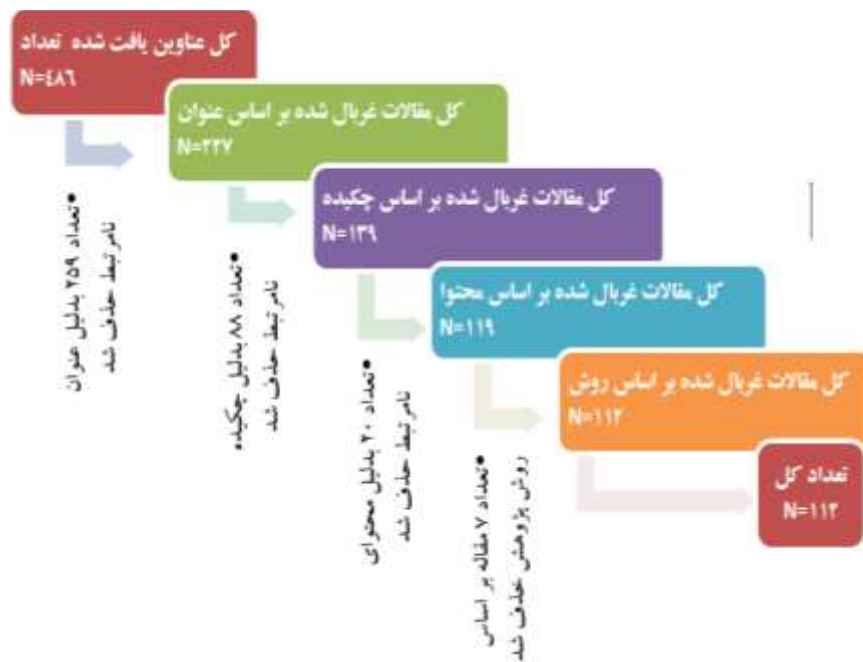
ماخذ: یافته‌های پژوهش

۴-۳. مرحله سوم: جست‌وجو و بررسی مقالات مرتبط

در این مرحله پژوهشگر مشخص می‌کند آیا مقالات یافت شده متناسب با سوالات تحقیق هستند یا نه؟ برای این منظور در هر بازبینی تعدادی از مقالات بر اساس «عنوان، چکیده، محتوا و روش پژوهش» و براساس تناسب با سوال و هدف پژوهش حذف می‌شود. مقالات حذف شده در فرآیندهای آتی بررسی نمی‌شوند (شکل (۳)).

در نهایت ۱۱۲ مقاله انتخاب شد که برای ارزیابی کیفیت مطالعات از ابزار برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی (CASP)^۱ استفاده شد. بر اساس ۱۰ معیار CASP برای هر مقاله امتیازی در نظر گرفته شده است؛ به این ترتیب است که با اعطای امتیاز از ضعیف (۱) تا عالی (۵) به هر یک از شاخص‌های ۱۰ گانه امتیازی داده شد. سپس مقالات به ۵ طبقه عالی (۴۱ تا ۵۰)، خیلی خوب (۳۱ تا ۴۰)، خوب (۲۱ تا ۳۰)، متوسط (۱۰ تا ۲۱) و ضعیف (۰ تا ۱۰) دسته‌بندی شد. در پیمایش مراحل برای این پژوهش در نهایت ۸۶ مقاله انتخاب شد.

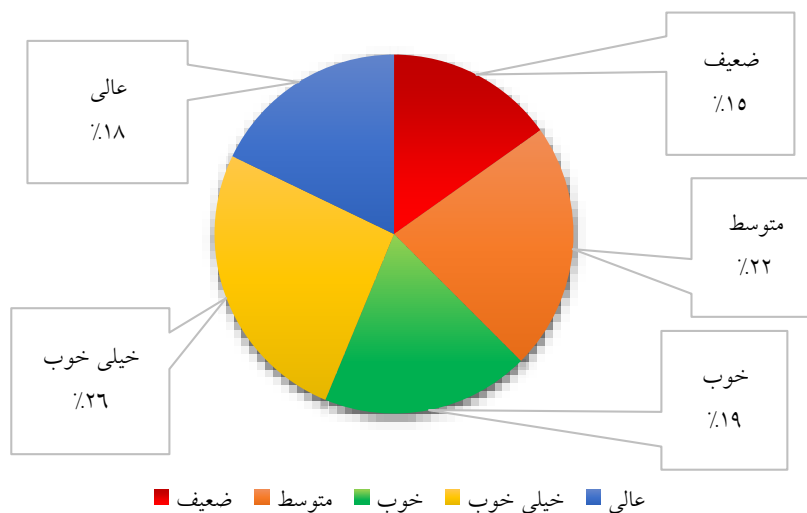
شکل ۳. فرآیند انتخاب و غربال مقالات

ماخذ: یافته‌های پژوهش

1. The Critical Appraisal Skills Programme (CASP)

نمودار ۱. نسبت مقالات نهایی یافته شده از نظر شاخص‌های ۱۰ گانه CASP

ماخذ: یافته‌های پژوهش

۴-۴. مرحله چهارم و پنجم: استخراج اطلاعات مقالات و تجزیه و تحلیل و

ترکیب یافته‌های کیفی

هدف فراترکیب در این مرحله ایجاد تفسیر یکپارچه و جدید از یافته‌ها است. به این صورت که پژوهشگر ابتدا تمام عوامل استخراج شده را کد در نظر می‌گیرد و سپس این کدها را در مفاهیم و دسته‌های مشابه طبقه‌بندی می‌کند. در پژوهش حاضر، پژوهشگر در بخش کدگذاری ۵۳۸ کد را شناسایی کرد که بر اساس فراوانی در بخش کدگذاری محوری در ۴۶ زیر شاخص دسته‌بندی شدند و با بررسی دقیق مفاهیم این کدهای باز و محوری، آثار نامطلوب اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها در ۹ مقوله دسته‌بندی شد که به همراه کدهای مربوطه در جدول (۵) فهرست شده است.

جدول ۵. مقولات و کدهای احصاء شده

نوع	کد	نوع	کد	
اثرات منفی در بخش تولید	کاهش عرضه کار (افزایش بیکاری)	آثار منفی بر اقتصاد کلان	کسری بودجه دولت	
	کاهش سود و فشار بر بنگاه‌های تولیدی		تورم‌زایی	
	بهره‌وری پایین انرژی		افزایش نرخ ارز	
	کاهش تولید		یارانه پنهان	
	افزایش سطح قیمت محصولات تولیدی		سرکوب قیمتی (ارزش‌گذاری بسیار پایین)	
	عدم تمایل به ارتقا تکنولوژی تولید		رکود فعالیت‌های اقتصادی (کاهش رشد)	
نوع	کد	نوع	کد	
توزیع ناعادلانه	افزایش شکاف طبقاتی	آثار سوء در صنعت پزشکی و سلامت	عدم اختصاص سهم از هدفمندی در حوزه سلامت	
	عدم توازن سهم انرژی به کل هزینه خانوار		ناتوانی در نوسازی فناوری پزشکی	
	بهره‌مندی بیشتر ثروتمندان از یارانه		افزایش هزینه‌های بهداشتی دولتی	
	تمایل متمولین به خرید انرژی یارانه‌ای از فقرا		واردات اقلام دارویی خاص (زیبایی)	
	مصرف پایین‌تر خانوارهای فقیر		افزایش هزینه زنجیره تامین دارو	
	ناتوانی در استفاده از یارانه انرژی		نوع	کد
ناتوانی در فقرزدایی (کاهش رفاه)	ناعدالتی بین نسلی	کاهش نابینا شدن مصرف انرژی	بی ارزش شدن انرژی در اثر تورم	
	کاهش درآمد واقعی خانوار		تصور نادرست دولتمردان از تأثیرات قیمتی بر مصرف	
	افزایش میانگین هزینه خانوار		جایگزینی انرژی ارزان بجای سایر نهاده‌ها	
	نبود سیاست‌های جبرانی برای خانوار		عدم صرفه اقتصادی برای به‌کارگیری تکنولوژی کم مصرف	
	تغییر الگوی مصرف سبب خانوار		نبود انگیزه در کاهش مصرف یا مصرف کارا تر	
	کاهش بودجه‌های رفاهی دولت		نوع	کد
اثرات منفی زیست‌محیطی	عدم رشد به نفع فقیر	تقلیل انرژی و گسترش فساد	آریتراز قیمت سوخت با همسایگان	
	کاهش قدرت خرید در اثر تورم		قاچاق غیرمستقیم (صادرات ضمنی یارانه)	
	کد		گسترش فساد توسط پول سیاه قاچاق	
	اتلاف منابع آب		نوع	کد
	آلودگی هوا در اثر سوخت ارزان		تمايل به توليد خودرو به جای گسترش حمل و نقل عمومی	
	سوزاندن مازت در اثر کمبود گاز		حمل و نقل عمومی گران‌تر	
		افزایش طول عمر ناوگان		

ماخذ: یافته‌های پژوهش

۴-۵. مرحله ششم: کنترل کیفیت

در این پژوهش برای حفظ کیفیت مطالعه از شاخص کاپا^۱ استفاده شده است. به این طریق که شخص دیگری از نخبگان علوم اجتماعی بدون اطلاع از نحوه ادغام کدها و مفاهیم ایجاد شده توسط پژوهشگر اقدام به دسته‌بندی کدها در مفاهیم کرد. سپس با توجه به تشابهات و تفاوت‌ها، شاخص کاپا محاسبه شد. در این پژوهش پژوهشگر، ۹ مفهوم و خبره دیگر؛ ۸ مفهوم مشترک با پژوهشگر ایجاد کرد. در جدول (۶) نتایج خروجی محاسبات نرم‌افزار نشان داده شده است. با توجه به عدد معناداری ۰/۰۰۰ و مقدار ضریب کاپا (۰/۷۳۳) این شاخص مورد پذیرش قرار می‌گیرد.^۲

جدول ۶. آزمون توافق میان پژوهشگر و یکی از خبرگان

تعداد مشاهدات معتبر	درجه توافق کاپا	انحراف معیار برآوردی	معناداری برآوردی (sig)
۴۶	۰/۷۳۳	۰/۴۵	۰/۰۰۰

ماخذ: یافته‌های پژوهش

۴-۶. مرحله هفتم: ارائه یافته‌ها (بررسی مقولات)

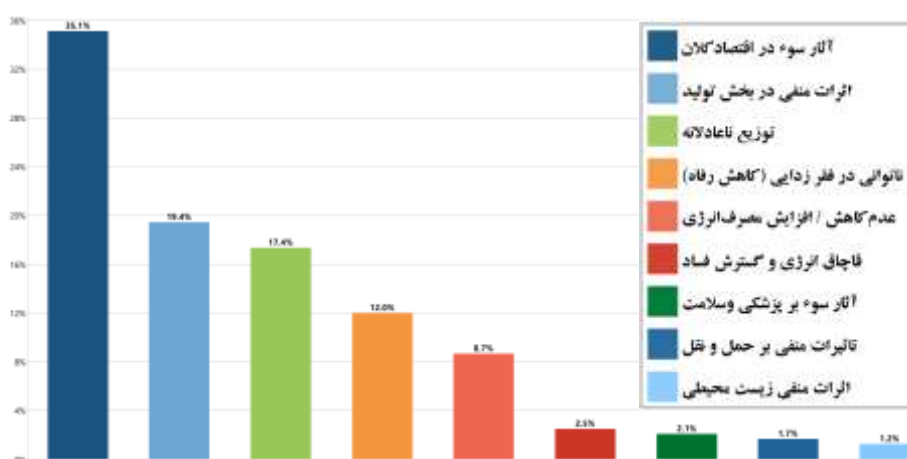
در این مرحله از روش فراترکیب، نتایج و یافته‌های حاصل از مراحل قبل ارائه می‌شوند. اگر فرض کنیم که پژوهشگران به موضوعات مهم‌تر و با تاثیر گسترده‌تر توجه بیشتری نشان داده و آن موضوعات را در اولویت‌های پژوهشی خود قرار می‌دهند، می‌توان اینگونه نتیجه‌گیری کرد که اکنون و پس از گذشت ۱۱ سال از اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها تعداد تکرار پژوهش‌ها در برخی از موضوعات نشان از اهمیت بیشتر آن‌ها داشته است. در نمودار (۲) درصد تکرار هر کدام از مقوله‌ها در پژوهش‌های پیمایش شده، مشخص شده است. نتایج نمایان می‌کند که به ترتیب بیشترین توجه پژوهشگران به آثار سوء بر اقتصادی کلان، اثرات منفی بر بخش تولید و همچنین توزیع ناعادلانه یارانه بوده است و کمترین توجه ایشان به آثار اثرات منفی زیست‌محیطی، اثرات منفی بر حمل‌ونقل و اثرات منفی بر صنعت پزشکی و حوزه سلامت معطوف شده است. در ادامه با بررسی و مطالعه دقیق منابع

1. Kappa

۲. ضریب بالاتر از ۰/۶ مقدار خوبی را دارا است.

مربوط به هر مقوله و تجزیه و تحلیل کدهای زیرمجموعه آن، مقولات به صورت مجزاء تشریح شد. همچنین روابط استنباط شده در بین کدهای مربوط به هر مقوله نیز از این مقالات استخراج شد که در ۴ مقوله اول به صورت گرافیکی نمایش داده شده است.

نمودار ۲. فراوانی مقولات در پژوهش‌های پیمایش شده

ماخذ: یافته‌های پژوهش

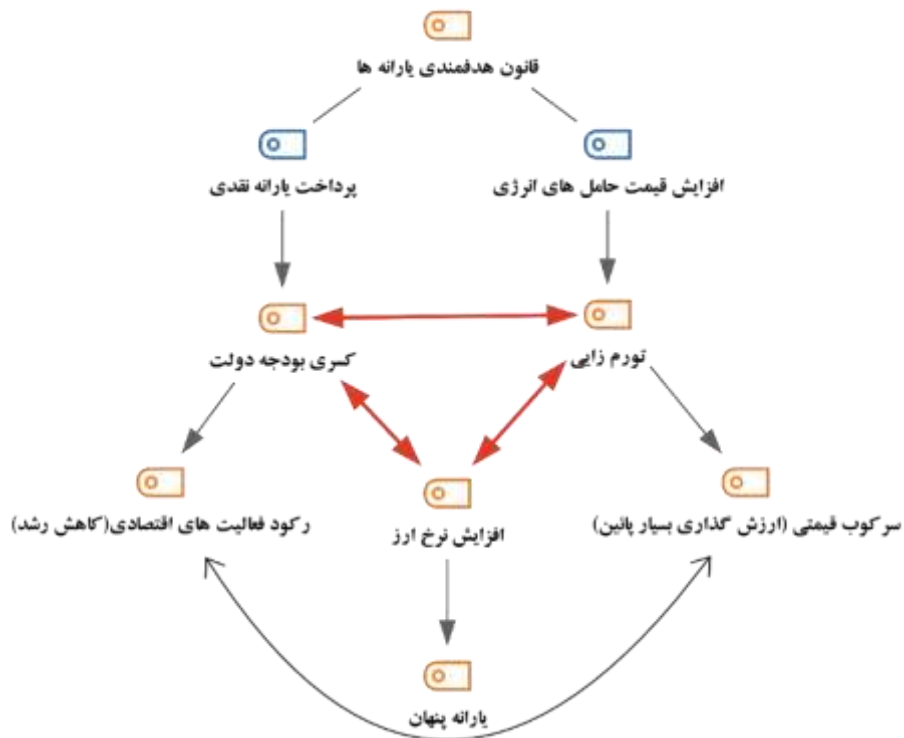
۴-۶-۱. آثار سوء در اقتصاد کلان

دامنه تبعات اقتصادی اجرای این طرح بسیار گسترده و عمیق است، اما اثرات در حوزه اقتصاد کلان بیشتر مورد توجه پژوهشگران بوده است. از آنجا که منابع حاصل از اجرای هدفمندی یارانه‌ها برابر قانون تخصیص نیافت، بخش عمده آن صرف پرداخت‌های نقدی شد. عدم شناسایی افراد در دهک‌های درآمدی نیز باعث شد تا یارانه نقدی به صورت مساوی بین تمام افراد تقسیم شود و در عمل تقریباً تمام منابع حاصله صرف پرداخت یارانه مستقیم به صورت نقدی بین تمام افراد با هر سطح درآمدی شد. در نتیجه مجموع پرداختی یارانه نقدی بیش از درآمد حاصل از افزایش قیمت‌ها و خود عاملی برای افزایش کسری بودجه دولت بود (عیسی‌وند و توحیدفام، ۱۳۹۴ و نشریه امنیت اقتصادی، ۱۳۹۹). همچنین بزرگ‌ترین مصرف‌کننده حامل‌های انرژی در کشور، بنگاه‌های دولتی بودند که موجب شد هزینه آن‌ها افزایش یافته و سود مورد انتظار حاصل نشود و این عامل نیز موجب افزایش کسری بودجه دولت شد (نشریه امنیت اقتصادی، ۱۳۹۹).

بخشی از منابع پرداخت یارانه نقدی از محل هزینه کرد درآمدهای نفتی و بخش دیگری از کسری بودجه دولت نیز از طریق استقراض از بانک مرکزی تامین می‌شود و تامین بخش دیگری هم از محل درآمدهای ناشی از افزایش قیمت‌ها است. این عوامل حجم پول در گردش را افزایش می‌دهد. گسترش حجم پول نیز عامل اصلی تورم است. در این میان از اثر شوک تورمی به علت افزایش قیمت حامل‌های انرژی نباید غفلت کرد (عیسی‌وند و توحیدفام، ۱۳۹۴). تورم به وجود آمده موجب افزایش نرخ ارز شد و دولت نیز از این افزایش نرخ ارز به‌منظور جبران بخشی از کسری بودجه خود استفاده می‌کند. به عبارت دیگر، تورم یکی از منابع دولت‌ها برای پرداخت یارانه است (الحسینی، ۱۴۰۰). این مثلث یعنی کسری بودجه، تورم و افزایش نرخ ارز، دور باطلی را ایجاد کرد که تاکنون ادامه داشته است (رجبی، ۱۳۹۳).

افزایش نرخ ارز و ثابت ماندن قیمت حامل‌های انرژی نیز منجر به افزایش حجم یارانه پنهان شد. همچنین کسری بودجه دولت موجب کاهش میزان سرمایه‌گذاری در اقتصاد شبه‌دولتی کشور شده که خود عاملی برای توقف رشد اقتصادی است (عبداللهی، ۱۳۹۳ و ناجی و همکاران، ۱۴۰۰). روابط فوق در شکل (۵) به صورت نگاره ترسیم شده است.

شکل ۵. روابط بین آثار اقتصادی (کلان) اجرای هدفمندی

ماخذ: یافته‌های پژوهش

۴-۶-۲. اثرات منفی در بخش تولید

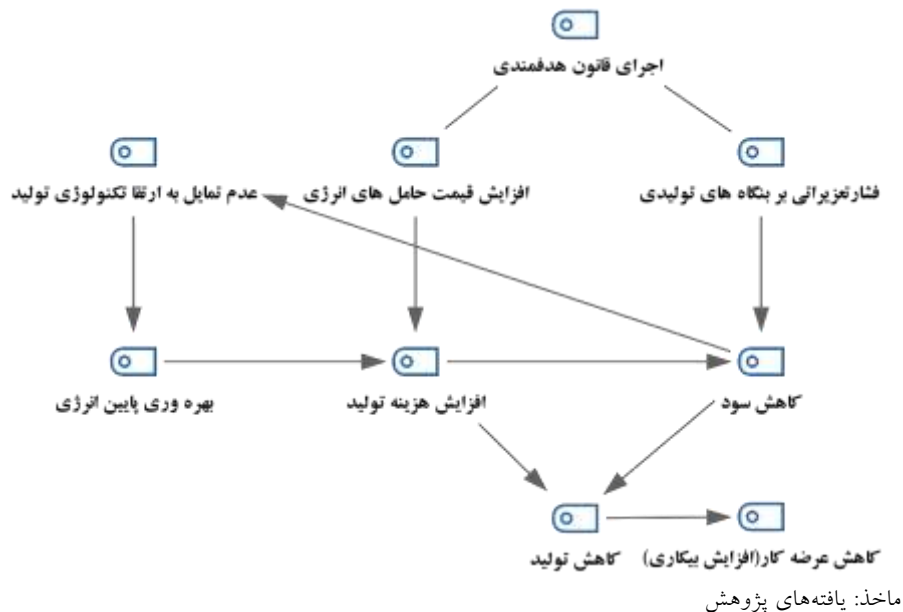
در قانون هدفمندی یارانه‌ها تصریح شده بود که به منظور کمک به تولید و کاهش اثرات افزایش قیمت، دولت از طریق منابع حاصل از اجرای هدفمندی نسبت به حمایت‌های مستقیم و غیرمستقیم از صنعت اقدام کند، اما در عمل به دلایل مختلف این حمایت‌ها به میزان کافی صورت نپذیرفت و یا آثار ملموسی نداشته است (عیسی‌وند و توحیدفام، ۱۳۹۴).

پیش از اجرای این قانون و افزایش نرخ حامل‌های انرژی برنامه‌ریزی دقیقی برای بروزرسانی خلوط تولید و ارتقای تکنولوژی صنایع و جایگزینی آن با فناوری‌های با بهره‌وری بالاتر صورت نپذیرفت در نتیجه با اجرای هدفمندی یارانه‌ها و افزایش قیمت حامل‌های انرژی به یکباره هزینه‌های تولید افزایش یافت (باقری و همکاران، ۱۳۹۵)؛ زیرا

سیاست حذف یارانه‌های انرژی نمی‌تواند به تنهایی و بدون استفاده از تکنولوژی بهره‌ور، بهبود در روند اقتصاد را مهیا سازد. در واقع بدون توجه به توانایی بنگاه‌های تولیدی در جایگزینی عوامل تولید، خارج کردن فناوری فرسوده و استفاده از تکنولوژی مدرن، نمی‌توان رشد اقتصادی را تضمین کرد (خیابانی، ۲۰۱۷). در نتیجه، کاهش سود بنگاه‌ها و ناتوانی دولت در اعمال سیاست‌های حمایتی موجب شد تا تولیدکنندگان توان سرمایه‌گذاری در ارتقای فناوری تولید را نداشته باشند.

بروزرسانی نشدن فناوری تولید و افزایش هزینه تولید از یک سو و اعمال سیاست‌های سرکوب قیمتی دولت به منظور مقابله با تورم از سوی دیگر، موجب شد تا سود تولیدکننده به حداقل ممکن رسیده و یا حتی تولید زیان‌ده باشد. پس تولیدکنندگان بجز کاهش تولید چاره دیگری نداشتند (مهدوی، ۱۳۹۵). کاهش سطح تولید و در پیش گرفتن راهبرد کاهش هزینه‌ها موجب اعمال تعدیلات در نیروی انسانی در سطوح مختلف شد که نتیجه آن افزایش نرخ بیکاری در کشور بود (الهی و همکاران، ۱۳۹۵). پس از مدتی با افزایش نرخ تورم و ارز در کشور از یک طرف و از طرف دیگر، عدم همراهی قیمت حامل‌های انرژی به نسبت تورم، اثرات افزایش قیمت خنثی و مجدد قیمت سوخت نسبت به دیگر کالاها ارزان شد. از این رو، تولیدکنندگان ترجیح می‌دهند بجای سرمایه‌گذاری در ارتقای خطوط تولید از فناوری‌های پرمصرف گذشته استفاده کنند. این مصرف غیربهبینه منابع انرژی با مستهلک شدن ماشین‌آلات نیز تشدید شده است (پيله‌فروش، ۱۳۹۸). روابط مربوط به آثار اجرای قانون هدفمندی بر بخش تولید در شکل (۶) به صورت نگاره نیز ترسیم شده است.

شکل ۶. اثرات قانون هدفمندی بر بخش تولید

۴-۶-۳. توزیع ناعادلانه

هدف از پرداخت یارانه در جوامع مختلف حمایت از اقشار کم‌درآمد و نیز بهبود توزیع درآمد است، اما آنچه در زمینه پرداخت یارانه‌ها مطرح است، برخورداری بیشتر طبقات بالای درآمدی و برخورداری کمتر طبقات پایین درآمدی و کمک به افزایش شکاف طبقاتی است (مختاری و همکاران، ۱۳۹۷).

برای سنجش شکاف طبقاتی در جوامع دو شاخص در نظر گرفته می‌شود؛ اول ضریب جینی که برای نشان دادن نابرابری درآمد یا نابرابری ثروت در یک کشور یا هر گروه دیگر از مردم در نظر گرفته شده است. نتایج پژوهش‌ها موید این نکته است که ضریب جینی پس از اجرای هدفمندی افزایش یافته و موجب نامتعادل‌تر شدن توزیع درآمد در کشور شده است^۱ (صمصامی و اسماعیلی صدرآبادی، ۱۳۹۱). دومین شاخص، نسبت هزینه دهک دهم (ثروتمندترین) به دهک اول (فقرترین) است. با بررسی سهم هزینه اقلام

۱. در پایان سال ۲۰۲۰ ایران با شاخص ضریب جینی حدودی ۴۱/۰ در رتبه ۱۷ جهان قرار دارد؛ یعنی از لحاظ برابری و شکاف طبقاتی، تنها ۱۶ کشور وضعیتی بدتر نسبت به ایران دارند.

ضروری در سبد هزینه خانوارها در دهک‌های جامعه پس از اجرایی شدن طرح هدفمندی یارانه‌ها مشاهده می‌شود که در دهک‌های پایین نسبت به دهک‌های بالا این نسبت بیشتر است؛^۱ یعنی با افزایش قیمت حامل‌های انرژی سبد هزینه خانوار دچار تغییر شد و انرژی سهم بیشتری را به خود اختصاص داد (عبداللهی، ۱۳۹۳). در دهک‌های بالای درآمدی این تغییرات بسیار جزئی و اندک است، اما در دهک‌های پایین درآمدی این تغییر سهم بزرگی از سبد هزینه خانوار را شامل شده و باعث می‌شود تا از سهم اقلام رفاهی کاسته شده و به سهم انرژی افزوده شود (اقتصاد و پوله‌فروش، ۱۳۹۸).

با توجه به اینکه میزان بهره‌مندی از یارانه انرژی ارتباط مستقیمی با میزان بهره‌مندی اقتصادی دارد در چنین ساختاری، افراد ثروتمند بسیار بیشتر از اقشار کم‌درآمد از یارانه‌ها بهره‌مند می‌شوند و اساساً خانوارهای فقیر و آسیب‌پذیر امکان مصرف و بهره‌مندی از یارانه را ندارند؛ به گونه‌ای که در نظام کنونی توزیع یارانه، دهک دهم (غنی‌ترین) به طور متوسط ۲۷ برابر دهک یکم (فقیرترین) از یارانه‌ها بهره‌مند می‌شوند (الحسینی، ۱۴۰۰ و یوسفی و فراهانی فرد، ۱۳۹۸).

ناتوانی در استفاده از یارانه‌های انرژی به دو شکل مستقیم و غیرمستقیم قابل بررسی است: در شکل مستقیم، فقیرترین خانوارها ممکن است حتی توانایی مالی استفاده از انرژی‌های یارانه‌ای یا دسترسی فیزیکی به آن‌ها را نداشته باشند^۲ (مالکی و مهدویان، ۱۳۹۹). در شکل غیرمستقیم، یارانه انرژی در تولید کالاهایی به کار رفته است که به دلیل سطح بالای قیمتی، تنها ثروتمندان قادر به بهره‌مندی از آن‌ها هستند. علاوه بر این، ارزش ناشی از صادرات این کالاها، صرف واردات کالاهای با کشتش درآمدی زیاد می‌شود که این کالاها نیز سهم کمتری در سبد خرید اقشار ضعیف جامعه دارد. به عبارت دیگر، سهم زیادی از یارانه انرژی به مصرف‌کنندگان کالای خارجی اختصاص یافته است (اسفندآبادی و افشارپور، ۱۳۹۹).

۱. نسبت هزینه انرژی به هزینه کل خانوار در دهک اول (فقیرترین) با ۱۵ درصد بیشترین مقدار را به خود اختصاص

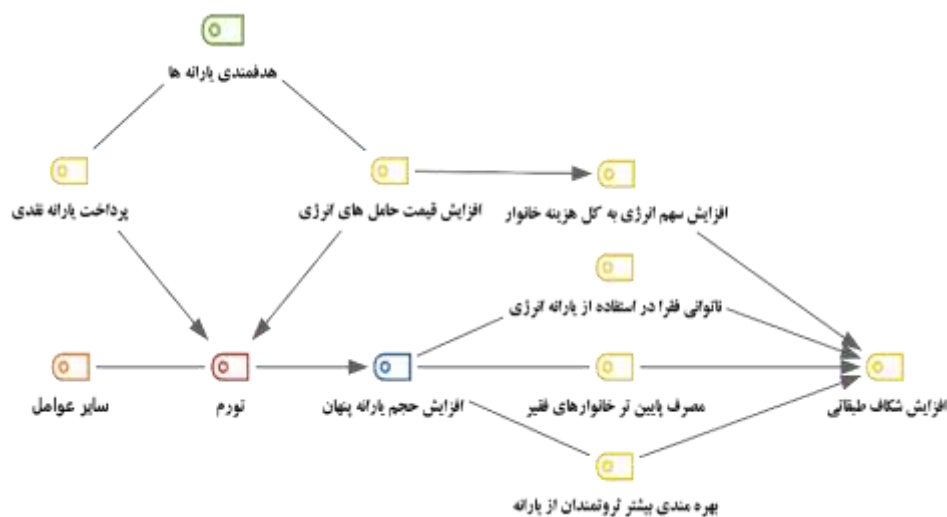
می‌دهد در سوی مخالف در دهک دهم این میزان تنها ۵ درصد است.

۲. به عنوان مثال، مطابق مطالعات مرکز آمار، نزدیک به ۴۵ درصد از خانوارهای ایرانی که از عموماً دهک‌های پایین

جامعه هستند، اساساً خودرو ندارند و از حجم عظیم یارانه بنزین بهره‌مند نمی‌شوند.

تورم ناشی از اجرای طرح و عدم افزایش قیمت‌های انرژی همگام با تورم باعث شد تا یارانه پنهان رشد کرده و حجم عظیمی نزدیک به ۱۰۵ میلیارد دلار در سال را دارا باشد. این یارانه پنهان پرداختی نیز در صورت مصرف انرژی قابل استفاده است و خانوارهای کم‌برخوردار نمی‌توانند از این یارانه بهره‌مند شوند (الحسینی، ۱۴۰۰). نکته قابل تامل این است که با ارزش‌گذاری پایین منابع انرژی کشور، حجم قابل توجهی از منابع نسل‌های آینده را به روشی ناعادلانه در نسل فعلی مصرف می‌کنیم. روابط بالا در شکل (۷) ترسیم شده است.

شکل ۷. توزیع ناعادلانه یارانه و افزایش شکاف طبقاتی

ماخذ: یافته‌های پژوهش

۴-۶-۴. ناتوانی در فقرزدایی (کاهش رفاه)

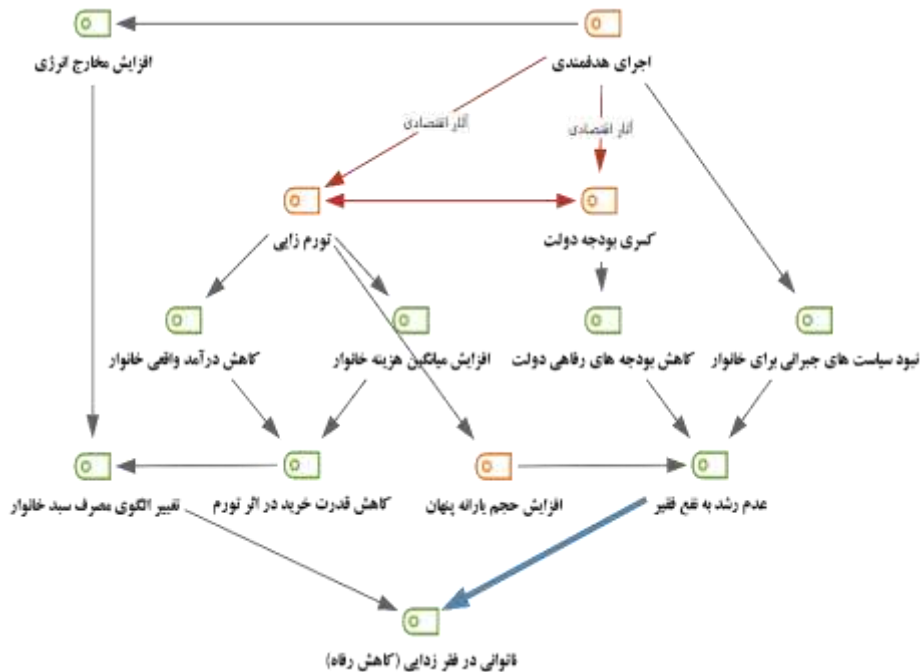
تنها با مقایسه میزان جمعیت فقیر ایران در سال ۱۳۸۹ با سال‌های پس از آن می‌توان دریافت که طرح هدفمندی یارانه‌ها به عنوان بزرگ‌ترین طرح اصلاح اقتصادی کشور در کاهش فقر کاملاً ناتوان بوده است (قرایی و همکاران، ۱۳۹۸). در تدوین این قانون سیاست‌های جبرانی مشخص و کارا برای حمایت از خانوارها تدوین نشده بود و فقط به صورت پرداخت یارانه مستقیم نقدی به تمام افراد جامعه اجرا شد که اندک زمانی بر اثر تورم ارزش خود را از دست داد.

یکی از آثار اقتصادی اجرای هدفمندی تشدید کسری بودجه دولت بود که موجب شد دولت به منظور جبران بخشی از این کسری، بودجه‌های رفاهی را کاهش داده و یا حداقل متناسب با تورم افزایش ندهد که این خود اقدامی در خلاف جهت گسترش رفاه و به ضرر فقراست. همچنین تورم ناشی از اجرای هدفمندی باعث شد، یارانه پرداختی برای جبران هزینه‌های تحمیلی به خانوار بی‌اثر شده، در آمد واقعی خانوار کاهش یافته و میانگین هزینه‌ها در سبد مصرف خانوار افزایش یابد (سهیلی و منیری، ۱۳۹۴). مجموعه این عوامل باعث کاهش قدرت خرید مردم شد.

کاهش قدرت خرید به معنای تغییر در الگوی مصرف خانوارها است؛ به این معنی که اقلام ضروری زندگی مانند خوراک، پوشاک و مسکن در اولویت قرار گرفته و سهم بهداشت، سفر، آموزش و... را از آن خود می‌کنند (آقایاری و همکاران، ۱۳۹۷ و سلطانی و حیدری منور، ۲۰۲۰). تغییر در الگوی مصرف خانوار به نفع اقلام ضروری یک معیار مهم در کاهش سطح رفاه و افزایش فقر در جامعه است.

نکته قابل توجه دیگر این بود که با افزایش تورم و هم‌زمان با افزایش قیمت ارز در کشور، دولت نرخ حامل‌های سوخت را ثابت نگاه داشت و موجب شد تا روز به روز بر حجم یارانه‌های پنهان در این بخش افزوده شود. این افزایش عظیم در حجم یارانه‌های پنهان نیز به نفع فقیر نبود، زیرا اصولاً قشر آسیب‌پذیر و فقیر جامعه توانایی استفاده از حامل‌های انرژی را به نسبت افراد برخوردار ندارند (گلی، ۱۳۹۰؛ یوسفی و فراهانی فرد، ۱۳۹۸). این عدم رشد به نفع فقیر خود بر فقر دامن می‌زند. روابط بین عوامل عنوان شده در شکل (۸) ترسیم شده است.

شکل ۸. ناتوانی طرح هدفمندی یارانه‌ها در فقرزدایی

ماخذ: یافته‌های پژوهش

۴-۶-۵. کاهش نیافتن مصرف انرژی

به گواه آمار مربوط به مصرف انرژی در کشور پس از اجرایی شدن این قانون و مقایسه آن با آمار پیشین، نتایج گویای عدم تحقق هدف کاهش مصرف انرژی بوده است (صیادی، ۱۳۹۸). یکی از مشکلاتی که در اجرای نادرست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها وجود داشت، این بود که برخی دولتمردان تصور می‌کردند با افزایش قیمت حامل‌های انرژی، مشکلات ناشی از بالا بودن شدت انرژی و مصرف بالای آن در کشور حل می‌شود و از تاثیر دیگر عوامل مانند نقش موثر فناوری در بهره‌وری انرژی غافل بودند (نشریه امنیت اقتصادی، ۱۳۹۵). نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که تغییرات قیمت حامل‌های انرژی به تنهایی اثر چندانی بر مصرف این فرآورده‌ها نخواهد داشت و باید از به کارگیری موازی سیاست‌های دیگر نیز بهره برد (جبل عاملی و فراهانی، ۱۳۹۴).

یکی از اصلی‌ترین دلایل بی‌اثر شدن سیاست قیمتی بر اصلاح الگوی مصرف را می‌توان افزایش شدید نرخ تورم در اثر اجرای قانون هدفمندی عنوان کرد؛ زیرا افزایش قیمت ناشی از تورم از یک سو و ثابت ماندن قیمت حامل‌های انرژی از دیگر سو، موجب شد که پس از مدتی قیمت نسبی حامل‌های انرژی کاهش یافته و اثر افزایش قیمت خنثی شود. علاوه بر این، با افزایش قیمت به وجود آمده در سایر نهاده‌های تولید، ثابت ماندن قیمت حامل‌های انرژی موجب شد به تدریج سایر نهاده‌ها با انرژی جایگزین شود. به عبارت دیگر، اگر انرژی به طور نسبی نهاده ارزان‌تری باشد، تمایل به جایگزینی انرژی به جای سایر نهاده‌های تولید و یا جایگزینی تکنولوژی کم‌مصرف بیشتر خواهد بود. این اثر در بخش تولیدات کشاورزی مشهودتر است (موغاری و همکاران، ۱۳۹۴).

از آنجایی که اقتصاد کشور دولت محور است و سهم بزرگی از صنایع بزرگ در اختیار دولت قرار دارد به دلیل مشکلاتی که در تامین منابع موردنیاز اجرای هدفمندی یارانه‌ها همواره گریبان‌گیر دولت بوده است، صنایع و بنگاه‌های اغلب دولتی کشور تمایلی به سرمایه‌گذاری در ارتقای تکنولوژی بهره‌ور و به‌کارگیری روش‌های بهینه در خطوط تولید را ندارند. به عبارت دیگر، منابعی برای سرمایه‌گذاری جدید در دسترس قرار ندارد.

۴-۶-۶. قاچاق انرژی و گسترش فساد

پس از اجرای قانون هدفمندی تنها در سال اول، قیمت حامل‌های انرژی قیمتی نزدیک به قیمت مورد اشاره در قانون^۱ داشت و پس از آن همگام با افزایش نرخ ارز قیمت این حامل‌ها ثابت مانده و موجب شد قیمت سوخت در کشور نسبت به کشورهای همسایه بسیار ناچیز باشد (ناجی و همکاران، ۱۴۰۰ و نشریه تدبیر اقتصاد، ۱۳۹۵) به گونه‌ای که در حال حاضر (تیر ۱۴۰۱) قیمت یک لیتر گازوئیل در ایران ۶۰۰ تومان و قیمت یک لیتر گازوئیل در امارات برابر با ۲/۸۸ درهم، معادل ۲۴ هزار تومان است. این اختلاف ۴۰ برابری موجب ایجاد انگیزه‌های فراوان برای بهره‌گیری از پتانسیل سود به وجود آمده و یا به عبارتی قاچاق مستقیم سوخت به خارج از کشور می‌شود.

۱. قیمت فروش داخلی بنزین، نفت گاز، نفت کوره، نفت سفید و گاز مایع و سایر مشتقات نفت، حداقل ۹۰ درصد و حداکثر معادل قیمت فوب تعیین شد (بند-الف ماده (۱) قانون هدفمندی و قانون اصلاحی همان ماده).

این نوع تحریف قیمتی در اثر اعطای یارانه، قاچاق غیرمستقیم را نیز رواج داده است؛ به این صورت که حامل‌های انرژی یارانه‌ای، قیمت تمام شده تولید برخی محصولات را در کشور پایین نگاه داشته و حتی با ممنوعیت صادرات این دست کالاها به علت تفاوت قیمت فاحش آن انگیزه لازم برای قاچاق از کشور به خارج فراهم شده است (الحسینی، ۱۴۰۰). با خروج این دسته کالاها در واقع حامل‌های انرژی به صورت غیرمستقیم قاچاق می‌شود. از این نمونه کالاها می‌توان به هندوانه و دام سبک اشاره کرد.

اعطای یارانه به حامل‌های انرژی، موجب جایگزینی انرژی به جای سایر عوامل تولید در اقتصاد شده و هزینه‌های تولید در بخش صنعت را متاثر کرده و با صادرات کالاها و خدمات تولید شده، بخش عظیمی از این یارانه‌های مصرفی به صورت ضمنی صادر شده است. در این وضعیت ما به صورت غیرمستقیم به صادرات انرژی ارزان کشور می‌پردازیم (اسفندآبادی و افشارپور، ۱۳۹۹). با وجود آنکه برخی از بخش‌های اقتصادی مانند بخش فلزات اساسی با خالص صادرات محتوای انرژی مواجه هستند، اما ارزش خالص یارانه ضمنی انرژی در محتوای کالاها و خدمات صادراتی با خالص محتوای انرژی همسو نیست و سیاست‌گذاران نمی‌توانند به صرف سیاست‌های قیمتی مانند افزایش قیمت حامل‌های انرژی، یارانه ضمنی انرژی را کنترل و مدیریت کنند (فریدزاد، ۱۳۹۸). از دلایل موثر بر این روند، می‌توان به کارا نبودن سیاست‌های قیمتی و پویا نبودن قیمت و عدم تناسب قیمت‌های داخلی با قیمت‌های بین‌المللی اشاره کرد.

تنها با مقایسه اختلاف قیمت ۴۰ برابری گازوئیل در ایران و امارات به حجم عظیم گردش مالی ناشی از قاچاق حامل‌های انرژی به خارج از کشور می‌توان پی برد. البته در اغلب موارد این قاچاق دوسویه است؛ به این معنی که با توجه به ممنوعیت واردات بسیاری از کالاها به کشور و یا عوارض گمرکی بسیار بالای برخی دیگر از کالاها، پول حاصل از قاچاق فرآورده‌های نفتی یارانه‌ای، صرف قاچاق این کالاها از خارج به داخل کشور

می‌شود و سود مالی حاصله چندین برابر خواهد شد. این حجم عظیم پول سیاه^۱ می‌تواند همچون سیلی مخرب به تمام ارکان اداره کشور راه یافته و به شکلی سرطان‌گونه به گسترش فساد در کشور بینجامد^۲. علاوه بر تمام این موارد، ورود این حجم عظیم از پول به نظام اقتصادی کشور موجب قدرت گرفتن شبکه فساد و اختلال در دیگر بازارها همچون خودرو، ملک، ارز و بازار سرمایه خواهد شد.

۴-۶-۷. آثار سوء در صنعت پزشکی و سلامت

اثرات در بخش خدمات بهداشتی و حوزه سلامت از دو منظر؛ یکی، ارائه‌کننده خدمات و دیگری، دریافت‌کننده خدمات، قابل بررسی است. در سمت مصرف‌کننده با افزایش قیمت‌ها سهم بهداشت و درمان در سبد مصرف خانوار کاهش می‌یابد و جای خود را به تامین کالاهای اساسی (خوراک، پوشاک و مسکن) می‌دهد و این عامل باعث کاهش سطح بهداشت در کل جامعه خواهد شد (آقایاری و همکاران، ۱۳۹۷ و مهدوی، ۱۳۹۵). در سمت ارائه‌کننده خدمات، افزایش قیمت‌ها و اثرات آن در زنجیره تامین حوزه سلامت از یک سو و از سوی دیگر، عدم امکان تامین منابع مورد نیاز، منجر به کاهش کیفیت خدمات و افزایش قیمت خدمات ارائه شده می‌شود (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۴).

برخی مطالعات نشان داده‌اند که آثار القایی شوک‌های حوزه انرژی در بخش‌های خدمات بهداشتی با بیشترین میزان همراه بوده است. مصرف بالای انرژی در بیمارستان‌ها و مراکز درمانی از یک سو و افزایش قیمت این نهاد از سوی دیگر از علل این اثرات است. همچنین با افزایش قیمت حامل‌های انرژی، هزینه‌های تولید در زنجیره تامین صنعت دارو و سلامت نیز همانند دیگر بخش‌های تولیدی به شدت افزایش یافت که باعث افزایش

۱. برابر اعلام رییس ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز در سال ۱۳۹۹ روزانه ۹ میلیون لیتر فرآورده‌های نفتی از کشور قاچاق می‌شود. با احتساب متوسط قیمت فروش ۳۰ برابری سوخت در خارج از کشور عدد ریالی قاچاق سوخت در کشور روزانه بالغ بر ۱۸۰۰ میلیارد ریال و ماهانه حدود ۵۵ هزار میلیارد ریال است. این عدد در سال بالغ بر ۶۵ هزار میلیارد خواهد شد.

۲. به دیگر بیان، پول عظیم به دست‌آمده از قاچاق برای ورود به چرخه اقتصادی باید از مبادی گوناگون مانند نظام بانکی، گمرکات، مبادی قضایی، مراجع انتظامی و ساختار اداری کشور در سطوح مختلف عبور کرده و با رسیدن به هر رکن تنها در صورتی امکان عبور را خواهد یافت که فساد را به آن بخش وارد کند.

بهای تمام شده این اقلام شد (فریدزاد و همکاران، ۱۴۰۰). علاوه بر این، دولت فشار مضاعفی را به تولیدکنندگان این حوزه وارد آورد تا مانع از افزایش قیمت دارو و تجهیزات بهداشتی شود. در ادامه و با افزایش نرخ ارز و تورم، قیمت مواد اولیه وارداتی نیز افزایش یافت که تاثیر مستقیم بر تولید این اقلام گذاشت. در کنار این عوامل پرداخت نشدن سهم حوزه سلامت از سوی دولت^۱ را می توان مزیدی بر دلایل فشار بر بخش تولید دارو و اقلام پزشکی در کشور دانست (اقتصاد و پيله فروش، ۱۳۹۸).

یکی از مهم ترین دلایل عدم اختصاص سهم حوزه سلامت را می توان افزایش میزان کسری بودجه دولت پس از آزاد سازی قیمت ها در پی اجرای قانون هدفمندی دانست. دولت به منظور حمایت از مصرف کنندگان اقدام به اختصاص یارانه مستقیم و غیرمستقیم به این حوزه بهداشت و سلامت می کند. از جمله این حمایت ها می توان به اختصاص ارز ترجیحی به منظور واردات مواد اولیه اشاره کرد. علاوه بر این، با وجود افزایش قیمت در دیگر نهاده های تولید در این صنعت، دولت فشار قیمت گذاری دستوری را بر این صنایع اعمال می کند. واردکنندگان نیز به منظور حفظ سودآوری خود به جای واردات اقلام اساسی دارویی که مورد مصرف دهک های پایینی جامعه است، نسبت به واردات برخی اقلام دارویی خاص در حوزه زیبایی، آرایشی و بهداشتی کردند؛ زیرا می توانستند این اقلام را خارج از قیمت گذاری دستوری و با قیمت های بالاتری به دهک های بالایی جامعه بفروشند و سود بیشتری کسب کنند (الحسینی، ۱۴۰۰).

۴-۶-۸. اثرات منفی بر حمل و نقل

برابر ماده ۸ قانون هدفمندی یارانه ها، گسترش و بهبود حمل و نقل عمومی در چهارچوب قانون توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت از اهداف اصلی اجرای این قانون تعیین شده است. محدودیت حمل و نقل عمومی در کنار ضعف زیرساخت ها، بی توجهی قانون به رفع موانع بهبود تکنولوژی تولید خودرو و امثال آن باعث شده است که نتیجه اجرای قانون هدفمندی سازی یارانه های انرژی در عمل فقط افزایش هزینه

۱. با وجود مفاد بند (ب) تبصره (۳۴) قانون برنامه پنجم توسعه مبنی بر اختصاص ۱۰ درصد از کل منابع هدفمندی سازی یارانه ها به حوزه سلامت، تنها از سال ۱۳۹۲ به بعد تنها ۲ درصد به این بخش اختصاص یافت.

حمل و نقل باشد (سبحانیان و همکاران، ۱۳۹۷). نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که تاثیر افزایش قیمت سوخت بر بخش حمل و نقل و به خصوص بخش حمل و نقل جاده‌ای، شدید است و افزایش هزینه‌های بخشی در زیربخش حمل و نقل جاده‌ای بار و مسافر به مراتب بالاتر از متوسط افزایش هزینه‌ها در کل اقتصاد است (دل‌انگیزان و همکاران، ۱۳۹۶).

با توجه به این نکته که بخش حمل و نقل، صنعتی انرژی‌بر است در اثر تغییرات قیمت در بخش حامل‌های انرژی، اثرات این بخش گسترده‌تر از دیگر صنایع خواهد بود. همچنین صنعت حمل و نقل به صورت مستقیم و غیرمستقیم در دیگر صنایع تاثیرگذار است (کفایی و صبوری، ۱۳۹۰). به عنوان نمونه، هزینه‌های مربوط به حمل و نقل سهم بسزایی در زنجیره تامین صنایع گوناگون دارند. این تاثیر متقابل بوده و افزایش بهای دیگر محصولات فارغ از سوخت نیز می‌تواند بر صنعت حمل و نقل تاثیرگذار باشد^۱.

نتایج برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که پس از اجرای قانون هدفمندی تنها در بخش سواری و اتوبوس طول عمر ناوگان کاهش داشته است و در بخش‌های مینی بوس و کامیون شاهد افزایش عمر ناوگان به نسبت پیش از اجرای هدفمندی بوده‌ایم که دلایل آن را می‌توان به افزایش نرخ ارز و عدم تحقق سیاست‌های حمایتی دولت در جهت نوسازی ناوگان حمل و نقل کشور دانست.

نکته قابل توجه در این بخش آن است که همزمان با افزایش میزان سرمایه‌گذاری در نوسازی ناوگان حمل و نقل کشور، شاهد افزایش طول عمر ناوگان نیز بوده‌ایم (دل‌انگیزان و همکاران، ۱۳۹۶) که نشان از ناکارایی سیاست‌های دولت در این بخش دارد به گونه‌ای که نتوانسته است نیازهای این بخش را تامین کند. علاوه بر این، به دلیل بیشتر شدن امکان خرید خودروهای سواری، سهم آن‌ها در ترکیب کل خودروهای کشور افزایش یافته است. کمتر شدن طول عمر ناوگان خودروهای سواری نسبت به ناوگان حمل و نقل عمومی نیز نشان از تمایل به تولید خودروسواری به جای گسترش حمل و نقل عمومی دارد.

۱. به عنوان نمونه افزایش قیمت لاستیک و یا افزایش حداقل دستمزد می‌تواند به صورت مستقیم در تعیین قیمت حمل کالا موثر باشد.

۴-۶-۹. اثرات منفی زیست محیطی

یکی از دلایل تصویب قانون هدفمندی یارانه‌ها، کنترل آلودگی محیط زیست در اثر مصرف بی‌رویه حامل‌های انرژی بود. اگر تنها به بررسی شاخص گازهای آلاینده زیست محیطی پس از اجرای هدفمندی توجه کنیم، درمی‌یابیم که این شاخص پس از اجرای هدفمندی یارانه‌ها همچنان به روند رشد صعودی خود ادامه داده است.^۱ از این شواهد آماری می‌توان نتیجه گرفت که اجرای این طرح در رسیدن به اهداف خود در این حوزه شکست خورده است (سبحانیان و همکاران، ۱۳۹۷). سوخت‌های فسیلی در دو بخش صنعت حمل و نقل و خودروها و همچنین صنایع تولیدی و تبدیلی بیشترین موارد استفاده را دارد. سوخت ارزان و یارانه‌ای موجب عدم تمایل به ارتقای تکنولوژی و استفاده از فناوری‌های نوین می‌شود. بدیهی است که این عامل از سویی موجب مستهلک شدن تجهیزات و ماشین‌آلات می‌شود و تجهیزات فرسوده باز هم به میزان بالاتری آلاینده‌گی را موجب خواهند شد و از سوی دیگر پایین آمدن راندمان نیز با مصرف بیشتر سوخت ارزان جایگزین می‌شود (پبله‌فروش و اقتصاد، ۱۳۹۸ و شاداب‌فر و همکاران، ۱۳۹۹). علاوه بر این، سوخت ارزان باعث می‌شود که رویکرد استفاده از انرژی‌های پاک و تجدیدپذیر به هیچ عنوان مورد پذیرش قرار نگیرد؛ زیرا از نظر اقتصادی این رویکرد هیچ‌گونه توجیهی ندارد.

در بخش گاز، سرانه مصرف گاز طبیعی ایران در جهان دارای رتبه اول بوده و به صورت غیرمستقیم، بیشترین عامل تاثیرگذار در آلودگی محیط زیست نیز همین مصرف بی‌رویه گاز است؛ به این صورت که مصرف بی‌رویه گاز طبیعی باعث کمبود گاز در نیروگاه‌های تولید برق شده و نیروگاه‌ها مجبور به جایگزینی مازوت برای تامین سوخت خود می‌شوند که سوزاندن مازوت بیشترین تاثیر منفی را در آلودگی هوا دارد (آماده و همکاران، ۱۳۹۸). در بخش آب نیز کشور ایران جزء کشورهای کم آب دنیا است و بحران آب در سال‌های اخیر در مجامع مختلف مطرح شده است. در حالی که کشاورز برای استحصال

۱. به عنوان نمونه، در اواخر دهه ۷۰ بیشتر مشکل آلودگی هوای پایتخت CO، دی اکسید نیتروژن، گوگرد و ترکیبات سرب بود و در حال حاضر عمده مشکل آلودگی هوای شهر تهران ذرات معلق ناشی از احتراق ناقص سوخت خودروها و کارخانجات صنایع است.

آب از منابع زیرزمینی باید مجوزهای مختلفی را از مبادی مختلف دریافت کرده و هزینه زیادی را صرف کند و یا برای خرید آب کشاورزی مبالغ هنگفتی را پرداخت کند (یزدان‌پناه و همکاران، ۱۳۹۸).

انرژی برق و سوخت‌های فسیلی به‌ویژه گازوئیل در کشور بسیار ارزان و سهل‌الوصول است. ترکیب این دو عامل موجب می‌شود تا کشاورز با حفر چاه غیرمجاز و استفاده از سوخت‌های یارانه‌ای در موتور پمپ‌های الکتریکی یا دیزلی به ارزان‌ترین شکل ممکن به منابع آب زیرزمینی دسترسی پیدا کند. نگاهی به روند افزایش حفر چاه‌های کشاورزی در سال‌های اخیر گواهی بر این ادعا است. از آنجایی که بیشترین اتلاف آب در بخش کشاورزی صورت می‌گیرد این افزایش برداشت آب و مصرف در بخش کشاورزی موجب اتلاف هرچه بیشتر منابع آبی شده و هدررفت آب را تشدید می‌کند.

۵. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

پژوهشگران در مطالعات پیشین که به موضوع هدفمندی یارانه‌ها در ایران پرداخته بودند، هر یک از جنبه‌ای خاص اجرای این قانون را بررسی کرده بودند. از این رو، نیاز بود تا با جمع‌آوری و دسته‌بندی یافته‌های پیشین، نگاه جامعی از وضعیت کنونی هدفمندی یارانه‌ها در کشور ارائه شود. طی این پژوهش و با مرور نظام‌مند پژوهش‌های پیشین، تمام ابعاد و آثار اجرای هدفمندی یارانه‌ها جمع‌آوری و طبقه‌بندی شد. همچنین در ادامه و با در نظر گرفتن شرایط موجود در کشور راهکار عملی غلبه بر برخی از این آسیب‌ها ارائه می‌شود. در تصویب قانون هدفمندی یارانه‌ها، اهداف و دلایل توجیهی متعددی مطرح شد که در بخش هدفمندی یارانه‌ها به آن اشاره شد، این اهداف عبارت بودند از:

۱	عدالانه کردن نظام توزیع یارانه‌ها	۴	کاهش زمینه قاچاق به ویژه سوخت
۲	افزایش کارایی اقتصادی	۵	کاهش هزینه‌های دولت
۳	آثار رفاهی بیشتر پرداخت نقدی	۶	شفافیت پرداخت یارانه نقدی
	نسبت به کاهش قیمت حامل‌ها	۷	حفظ محیط زیست

در مقابل نتایج این پژوهش فراترکیب، ۹ تاثیر نامطلوب جدی و اصلی اجرای قانون

هدفمندی یارانه‌ها را ۱۱ سال پس از اجرا به شرح زیر نشان داد:

۱	آثار منفی در اقتصاد کلان	۶	قاچاق انرژی و گسترش فساد
۲	اثرات منفی در بخش تولید	۷	آثار سوء بر پزشکی و سلامت
۳	توزیع ناعادلانه	۸	اثرات منفی بر حمل و نقل
۴	ناتوانی در فقرزدایی (کاهش رفاه)	۹	اثرات منفی زیست محیطی
۵	کاهش نیافتن مصرف انرژی		

با مقایسه این دو فهرست، ناکارآمدی این قانون در حصول اهدافش به وضوح مشخص است. با استفاده از روابط تشریح شده در بخش بررسی مقولات که مبتنی بر مرور منابع منتخب ارائه شد، اصلی ترین دلایل بروز این آثار نامطلوب که منجر به ناکارآمدی و عدم تحقق اهداف از پیش تعیین شده بود را می توان به صورت زیر تشریح کرد:

- ناتوانی دولت در شناسایی دقیق گروه های هدف: بدون شناسایی دقیق جامعه هدف و اقبال نیازمند به صورت باز و همگانی یارانه نقدی به تمام آحاد کشور به صورت مساوی پرداخت شد. این عمل موجب اتلاف منابع و حتی کسری بودجه دولت شد. این عدم شناسایی دقیق در اثر نبود اراده لازم در دولت نیست، بلکه به دلیل وجود مشکلات زیرساختی، اصولاً امکان شناسایی دقیق سطح درآمدی افراد در ایران امکان پذیر نیست. دولت در چندین مرحله سعی بر اجرای دهک بندی صحیح افراد داشت، اما با شکست مواجه شد. در این راستا، می توان عدم تحقق درآمدهای مالیاتی دولت و فرار مالیاتی گسترده را نیز در اثر نبود این زیرساخت ها دانست.

- عدم افزایش قیمت حامل های انرژی همگام با تورم و قیمت جهانی آن: دولت در دو مرحله اقدام به افزایش قیمت حامل های انرژی به ویژه بنزین کرد که در مدت زمان اندکی در اثر تورم تاثیر این افزایش قیمت خنثی شد در صورتی که باید نرخ حامل های انرژی مانند بنزین، به صورت شناور و متناسب با نرخ جهانی در نظر گرفته شود. از این رو، پس از اینکه آثار سوء اقتصادی اجرای این قانون تاثیر خود را نمایان ساخت و قیمت حامل های انرژی نیز همگام با قیمت جهانی افزایش نیافت، یارانه های پنهان حجم عظیمی از اقتصاد کشور را درگیر کرد.

- اختصاص یارانه بنزین به خودروها: یارانه بنزین در کشور سهم زیادی از یارانه پرداختی را از آن خود کرده است، اما افراد کم برخوردار که اصولاً خودرو در اختیار ندارند، توانایی

استفاده از این یارانه را ندارند. در بخش یارانه‌های پنهان هم وضع به همین شکل بوده و افراد فاقد خودرو که اغلب جزء اقشار آسیب‌پذیر جامعه هستند، توانایی بهره‌مندی از این یارانه را ندارند و در عوض سهم ایشان توسط دهک‌های بالای درآمدی به مصرف می‌رسد.

- پرداخت یارانه نقدی به صورت همگانی و یکسان: دولت با پرداخت یکسان مبلغ یارانه به صورت مساوی و بین تمام آحاد جامعه، بدون اینکه تاثیر بسزایی در رفاه داشته باشد باعث افزایش نقدینگی و اتلاف منابع و لطمات جدی به نظام اقتصادی کشور می‌شود.

- عدم پرداخت سهم بخش‌های مندرج در قانون: عدم پرداخت سهم بخش‌های مندرج در قانون مانند تولید، سلامت، نوسازی ناوگان حمل‌ونقل و... به دلیل کسری‌های بودجه به وجود آمده و عدم امکان تامین منابع مورد نیاز دولت در هیچ کدام از موارد مطرح شده در قانون، دولت توان پرداخت سهم خود را نداشته و موجب آسیب به این بخش‌ها شده است.

- در نظر گرفتن اولویت‌های سیاسی و عدم شناسایی دقیق علل ناکارآمدی اقتصادی: با گذشت ۱۱ سال از اجرای این قانون در طول ۳ دولت، تاکنون و به دلیل ملاحظات سیاسی موجود، دولت‌ها تمایلی به تغییر در روش اجرای این سیاست نداشته‌اند و در مقابل حتی در ادامه مسیر با افزایش مبالغ یارانه نقدی پرداختی بر اجرای آن پافشاری می‌کنند. به عنوان نمونه با افزایش یک باره و ۳۰۰ درصدی قیمت بنزین در سال ۱۳۹۸ منابع حاصل را مجدد به صورت یارانه نقدی بنزین بین افراد تقسیم کردند.

۱-۵. پیشنهادات

- اولین نقطه ضعف شیوه کنونی اجرای قانون هدفمندی و توزیع یارانه‌ها در کشور ناتوانی دولت در شناسایی دقیق گروه‌های هدف است. این یک ضعف ساختاری در زیرساخت‌های کشور بوده و رفع آن نیازمند اصلاحات ساختاری در تمام ارکان کشور و تقویت بنیان‌های دولت الکترونیک، رویه‌های نظام بانکی و اصلاح نظام مالیاتی است تا با شناسایی درست درآمدها و هزینه‌ها و تشکیل یک بانک اطلاعاتی کامل بتوان دسته‌بندی دقیقی از افراد در دهک‌های صحیح داشت. از این رو، در حال حاضر برای ارائه راهکار

اجرائی باید فرض را بر تداوم وضع کنونی و عدم امکان شناسایی سطح درآمد افراد، قرار داد.

همان گونه که تشریح شد، افراد برخوردار اصولاً مصرف بالاتری نسبت به دهک‌های پایین درآمدی دارند. همچنین افراد متمول به علت مصرف بالا و همچنین قدرت خرید بیشتر، تمایل به خرید سهم یارانه از افراد فرودست دارند. با آگاهی داشتن از این واقعیت و همچنین ناتوانی دولت در شناسایی دقیق توان مالی افراد (دهک‌بندی) اگر بستر تبادل و سازوکاری برای مبادله عادلانه یارانه اختصاص یافته به افراد، فراهم و اجرایی شود، آن‌گاه افراد دهک‌های بالا برای تامین مازاد مصرف خود، سهم یارانه افراد در دهک‌های پایین را خریداری می‌کنند. با این روش افراد کم‌برخوردار که توانایی استفاده از یارانه حامل‌های انرژی را ندارند با فروش سهم خود به افراد غنی، تامین مالی شده و افراد دهک‌های بالا نیز با قیمت واقعی حامل انرژی مورد نیاز خود را تهیه و مصرف می‌کنند. این روش موجب تقسیم عادلانه‌تر ثروت بین تمام دهک‌ها شده و به توسعه عدالت اجتماعی کمک خواهد کرد.

- نقطه ضعف بعدی در شیوه کنونی توزیع یارانه در کشور، عدم افزایش قیمت حامل‌های انرژی همگام با تورم و قیمت جهانی است. در بخش‌های قبلی به تفصیل بیان شد که اگر قیمت حامل‌های انرژی مطابق با قیمت‌های جهانی تعریف نشود، این تحریف قیمتی موجب تأثیری مخرب بر تمام ارکان اقتصاد خواهد شد و حجم عظیم یارانه پنهان موجب ناکارآمدی‌های متعدد در بخش‌های گوناگون می‌شود. از این رو، برای حل این سلسله از معضلات باید قیمت حامل‌های انرژی به صورت شناور و نزدیک به قیمت جهانی آن تعیین شود.

- در شیوه کنونی، یارانه بنزین به خودروها اختصاص یافته است. پیش از این تشریح شد که این شیوه خلاف عدالت اجتماعی و موجب توزیع ناعادلانه ثروت در جامعه می‌شود. از این رو، باید یارانه بجای خودرو به افراد تخصیص یابد تا افراد فاقد وسیله نقلیه نیز از آن بهره‌مند شوند.

- یکی دیگر از آسیب‌های شیوه کنونی، پرداخت یارانه به شکل نقدی و به صورت همگانی و یکسان بین آحاد جامعه است که به آثار مخرب آن اشاره شد. از این رو، باید از ادامه

این روش خودداری کرده و آن را با روش‌های حمایتی دیگر مانند حمایت‌های غیرنقدی، کوپن کالا و دیگر شیوه‌های حمایتی جایگزین کرد؛ به گونه‌ای که به صورت همزمان کمیت سبد مصرف خانوار نیز حفظ شود.

- عدم پرداخت سهم بخش‌های مندرج در قانون یکی دیگر از نقاط ضعف شناسایی شده است. این نقطه ضعف به دلیل عدم توان دولت در تحقق منابع درآمدی است و در صورت تامین منابع مورد نیاز، سیاست اجرایی دولت ضامن پرداخت سهم بخش‌های مندرج در قانون است. از این رو، در صورت شناور شدن قیمت حامل‌های انرژی متناسب با قیمت‌های جهانی، تنها پایبندی دولت به اجرای قانون، تضمین‌کننده پرداخت‌های حمایتی از بخش‌های مندرج در قانون خواهد بود.

- در نظر گرفتن اولویت‌های سیاسی و عدم شناسایی دقیق علل ناکارآمدی اقتصادی به اصلاح نگرش دولتمردان کشور در تدوین استراتژی صحیح کشور بستگی دارد. از این رو، باید اصلاح ساختار اقتصادی کشور در درازمدت به جای در نظر گرفتن اهداف کوتاه مدت سیاسی که اغلب جنبه تبلیغاتی دارند در اولویت قرار گیرد.

۲-۵. ارائه راهکار عملی

- نرخ حامل‌های انرژی و به‌ویژه بنزین به صورت شناور و مطابق با مفاد مندرج در قانون (۹۵ درصد فوب خلیج فارس) تعیین شود. در این حالت کسری بودجه دولت جبران شده و تبعات اقتصادی ناشی از آن شامل تورم، افزایش نرخ ارز، استقراض از بانک مرکزی و افزایش نقدینگی کاهش خواهد یافت.

- یارانه بنزین سهمیه‌ای و یارانه نقدی حذف شده و بجای این دو کوپن بنزین رایگان به افراد اختصاص می‌یابد. با حذف یارانه مستقیم نقدی که با افزایش تورم کارایی خود را از دست داده و تنها فشار بودجه‌ای برای دولت به همراه دارد، تبعات اقتصادی ناشی از اجرای هدفمندی با شیوه کنونی تا حد زیادی کاهش خواهد یافت و به جای آن افراد از طریق فروش کوپن‌های بنزین در صورت نیاز تامین مالی می‌شوند. همچنین دولت در صورت اجرای پرداخت نابرابر، تعداد کوپن بنزین بیشتری را به گروه‌های آسیب‌پذیر پرداخت می‌کند.

- پس از توزیع کوپن بنزین رایگان (به عنوان یارانه تجمیعی)، افراد به میزان کوپن خود بنزین را رایگان دریافت می کنند و در صورت نیاز به بنزین بیشتر، تعداد کوپن بیشتر را خریداری خواهند کرد. در این صورت بنزین تنها با یک نرخ و به صورت شناور و متناسب با نرخ جهانی قیمت گذاری می شود.

- بستر تبادل کوپن های بنزین بین فروشندگان و خریداران فراهم شود تا افراد فاقد خودرو بتوانند کوپن های خود را به افرادی که مصرف بیشتری دارند، بفروشند. اجرای این شیوه پیشنهادی توزیع یارانه تنها در صورتی امکان خواهد داشت که بستر مناسبی برای عرضه کوپن های بنزین فراهم باشد. بدیهی است که یارانه پرداختی شامل یارانه نقدی کنونی و سهمیه بنزین ۶۰ لیتری به صورت تجمیعی و در غالب کوپن رایگان بنزین بین افراد توزیع خواهد شد.

- فروش بنزین تنها در مقابل کوپن بنزین صورت پذیرد. از آنجایی که در این روش میزان عرضه و تقاضا عامل محرک خرید و فروش کوپن بنزین خواهد بود، از این رو، باید عرضه بنزین تنها در مقابل کوپن بنزین صورت پذیرد. بدیهی است اگر بنزین به شیوه کنونی به صورت آزاد و با پول رایج در جایگاه ها فروخته شود، مبادله مستقیم کوپن های بنزین بی معنی خواهد بود.

۳-۵. پیشنهاد برای پژوهش های آتی

با توجه به محدودیت های موجود و قلمرو موضوعی این مطالعه، این پژوهش فقط اثرات نامطلوب طرح هدفمندی یارانه ها را مورد بررسی قرار داده است؛ بنابراین، یکی از محدودیت های اصلی این پژوهش عدم بررسی اثرات مثبت آن است. از این رو، پیشنهاد می شود پژوهش های آتی به این مهم پردازند. ضمناً بررسی علل عدم تحقیق کامل اهداف این طرح اصلاحی مهم اقتصادی نیز می تواند نتایج مفیدی را برای اصلاحات اقتصادی ارائه کند.

پیشنهاد دیگر برای تحقیقاتی آتی در این زمینه، ارائه راهکارهای هدفمندی یارانه ها با استفاده از فناوری های نوین تبادلات مالی است که البته فاز دوم این مطالعه نیز در این خصوص است.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Hamed Ahmadi

<https://orcid.org/0000-0001-7885-0206>

Mohammad Reza Behboudi

<https://orcid.org/0000-0003-0735-965X>

منابع

- اسمعیلی صدرآبادی، فروغ و صمصامی، حسین. (۱۳۹۵). بررسی اثر گام دوم هدفمندی یارانه‌ها بر توزیع درآمد در اقتصاد ایران. *فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد مقداری*، ۱۳(۱)، ۳۱-۴۷. <https://doi.org/10.22055/jqe.2016.12325>
- افزایش تولید و اشتغال با استفاده از ظرفیت هدفمندسازی یارانه‌ها. (۱۳۹۵). *نشریه امنیت اقتصادی*. (۱)۴. <http://noo.rs/KKuUj> ۷۷-۸۶.
- اقتصاد، امیرسامان و پیله‌فروش، میثم. (۱۳۹۸). درباره یارانه انرژی در ایران: ۱. یارانه پنهان و ملاحظات آن. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1305846>
- الحسینی، سیدمحمدصادق. (۱۴۰۰). یادگست یارانه در اقتصاد ایران. <http://www.eghtesadonline.com/n/2ww5>
- الهی، ناصر، اللهیاری، رضا و زیاری، رضا. (۱۳۹۵). اثرات اصلاح قیمت حامل‌های انرژی بر بخش صنعت: مطالعه موردی استان قم (۱۳۸۲-۱۳۹۳). *دوفصلنامه علمی مطالعات و سیاست‌های اقتصادی*، ۳(۱)، ۳۱-۵۲. https://economic.mofidu.ac.ir/article_26319.html
- آقایاری هیر، مسلم، صادقی، حسین، عصارای آرنانی، عباس و سحابی، بهرام. (۱۳۹۷). تاثیر یارانه نقدی بر الگوی مخارج خانوارهای شهری و روستایی در ایران. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)*، ۱۸(۱)، ۱۷۷-۱۵.
- <http://dorl.net/dor/20.1001.1.17356768.1397.18.1.8.5>
- آماده، حمید، توکلین، حسین و هدایتی‌نیا، مهدی. (۱۳۹۸). تحلیل پویای جایگزینی بین سوختی در نیروگاه‌های فسیلی منتخب ایران. *فصلنامه پژوهش‌نامه اقتصاد انرژی ایران*، ۸(۳۱)، ۱-۳۰. <https://doi.org/10.22054/jiee.2019.12297>

- باقری، هاجر، شگری، مصطفی و صالحی ابر، خدیجه. (۱۳۹۵). چالش‌های طرح هدفمندسازی یارانه‌ها در اقتصاد ایران. سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و اقتصاد. مشهد. <https://civilica.com/doc/597198/>
- پژویان، جمشید و امین رشتی، نرسیس. (۱۳۸۱). یارانه‌ها و خطاهای نوع اول و دوم. *فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی*، ۱۲ (پیاپی ۴)، ۱۳-۳۶. https://joer.atu.ac.ir/article_3164.html
- پيله‌فروش، میثم و اقتصاد، امیرسامان. (۱۳۹۸). درباره یارانه انرژی در ایران ۸ ارزیابی عملکرد قانون هدفمندکردن یارانه‌ها. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1358133>
- توکلیان، حسین، فریدزاد، علی، دهنوی، جلال و محمدی، ندا. (۱۳۹۷). عوامل تعیین‌کننده یارانه‌های سوخت در کشورهای منتخب صادرکننده نفت (مطالعه موردی: یارانه بنزین). *فصلنامه علمی مدل‌سازی اقتصادی*، ۱۲ (۴۴)، ۹۷-۱۱۸. https://eco.firuzkuh.iau.ir/article_663794.html
- ثنایی اعلم، فاطمه و کیانی، علی. (۱۳۹۹). بررسی تحلیلی و توصیفی، ارزیابی مدل عملکرد طرح هدفمندی یارانه‌ها در ایران. *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی در مدیریت و حسابداری*، ۵ (۲۰)، ۳۴-۵۶. <https://joas.ir/user/articles/3718>
- جبل عاملی، فرخنده و گودرزی فراهانی، یزدان. (۱۳۹۴). تاثیر اصلاح یارانه بر مصرف حامل انرژی در ایران: مطالعه موردی مصرف بنزین، نفت و گازوئیل، *فصلنامه مجلس و راهبرد*، ۲۲ (۸۱)، ۶۹-۸۹. https://nashr.majles.ir/article_90.html
- جلالئی اسفندآبادی، سید عبدالمجید و افشارپور، مهلا. (۱۳۹۹). صادرات ضمنی یارانه حامل‌های انرژی در ایران (۱۳۹۵-۱۳۸۷). *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)*، ۲۰ (۴)، ۶۷-۹۱. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.17356768.1399.20.4.1.8>
- خیابانی، ناصر. (۱۳۹۵). یک الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه پویا برای ارزیابی آثار سیاست‌های انرژی: شواهدی از ایران. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران*، ۲۱ (۶۹)، ۱-۴۶. <https://doi.org/10.22054/ijer.2017.7502>
- درس‌هایی از تجربه هدفمندسازی یارانه‌ها (۱۳۸۹) و افزایش قیمت بنزین (۱۳۹۸). (۱۳۹۹). *نشریه امنیت اقتصادی*، ۷۶ (۷)، ۵۱-۶۰. <http://noo.rs/3vC16>
- دل‌انگیزان، سهراب، خانزادی، آزاد و حیدریان، مریم. (۱۳۹۵). اثر تغییر قیمت واقعی سوخت بر بهبود تکنولوژی و تولید گازهای گلخانه‌ای در بخش حمل‌ونقل جاده‌ای ایران. *فصلنامه مطالعات اقتصاد انرژی*، ۱۲ (۵۱)، ۲۴۶-۲۱۵. <http://iiesj.ir/article-1-661-fa.html>
- دینی ترکمانی، علی. (۱۳۸۹). هدفمندسازی یارانه‌ها هدف‌ها و چالش‌ها. *فصلنامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی*، ۲۸۱-۲۸۲ (۲۵)، ۱۵۶-۱۷۱. <http://noo.rs/W7Uqp>

رجبی، فاطمه. (۱۳۹۳). ملاحظات نرخ ارز در فاز نخست قانون هدفمند کردن یارانه‌ها. *نشریه امنیت*

اقتصادی، ۲(۳)، ۴۳. magiran.com/p2234980

سبحانیان، سیدمحمدهادی، آقاجانی معمار، احسان و ابوحمز، داریوش. (۱۳۹۷). آسیب‌شناسی قانون هدفمند کردن یارانه‌ها؛ از منظر مبانی نظری و اجرای آن. *مجله مجلس و راهبرد*، ۲۵(۹۴)،

۳۸-۵. https://nashr.majles.ir/article_256.html

سلطانی، علیرضا و حیدری منور، علی. (۱۳۹۹). بررسی آثار اقتصادی و اجتماعی طرح هدفمندی یارانه‌ها بر سطح رفاه خانوارها (نمونه موردی شهر تبریز). *فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و*

توسعه، ۹(۲)، ۱۷۵-۲۰۵. <https://doi.org/10.22034/jeds.2020.11460>

سهیلی، کیومرث، سبحان خدامرادی، مرتضی، منیری، محمدرضا و گلی، یونس. (۱۳۹۶). اثر هدفمندسازی یارانه‌ها بر ترکیب هزینه‌ای خانوارها در ایران. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی*

(رشد و توسعه پایدار)، ۱۷(۳)، ۱۲۸-۱۰۱. <http://dorl.net/dor/20.1001.1>

[17356768.1396.17.3.4.8](https://doi.org/10.17351/17356768.1396.17.3.4.8)

شاداب فر، الهام، حاتم‌وند، زهرا، امرایی، علی و شکری، مصطفی. (۱۳۹۹). بررسی نحوه قیمت گذاری بنزین و یارانه‌های آن در اقتصاد ایران. *مجله اقتصادی (دوماهنامه بررسی مسائل و*

سیاست‌های اقتصادی)، ۲۰(۱ و ۲)، ۹۱-۴۹. <https://ejip.ir/article-1-1136-fa.html>

[html](https://ejip.ir/article-1-1136-fa.html)

شاهنوشی، ناصر. (۱۳۹۴). ارزیابی آثار اقتصادی و اجتماعی هدفمندسازی یارانه‌های انرژی. *فصلنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*. ۴۶(۴)، ۶۶۹-۶۸۶.

<https://doi.org/10.22059/ijaedr.2016.58023>

شهبانی، بهنام، دانائی فرد، حسن و آذر، عادل. (۱۳۹۵). تبیین ثبات و تغییر خط‌مشی یارانه‌ای ایران: چهارچوب ائتلاف مدافع. *فصلنامه علمی مدیریت سازمان‌های دولتی*، ۵(شماره ۱ (پیاپی ۱۷))،

۶۷-۸۸. https://ipom.journals.pnu.ac.ir/article_3483.html

صمصامی، حسین و اسمعیلی صدرآبادی، فروغ. (۱۳۹۱). بررسی اثر افزایش قیمت حامل‌های انرژی و توزیع نقدی یارانه بر توزیع درآمد در اقتصاد ایران. *فصلنامه اقتصاد و الگو سازی*،

۳(۱۱-۱۲)، ۶۴-۸۷. https://ecoj.sbu.ac.ir/article_53514.html

صیادی، محمد. (۱۳۹۸). سازوکارهای قیمتی و غیرقیمتی مدیریت مصرف بنزین. *نشریه امنیت اقتصادی*، ۷(۳)، ۱۳-۲۸. <http://noo.rs/qREdh>

ضعف حکمرانی در حذف یارانه دهک‌های بالای جامعه. (۱۳۹۹). *نشریه امنیت اقتصادی*، ۸(۷۴)،

۳۹-۵۰. <http://noo.rs/IT6ww>

عبداللهی، محمدرضا. (۱۳۹۳). بررسی آثار پرداخت یارانه نقدی و حذف یارانه سه دهک خانوارها بر تولید و توزیع درآمد نهادی. مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی.

<https://rc.majlis.ir/fa/report/show/881918>

عیسی وند، لیلا و توحیدفام، محمد. (۱۳۹۴). بررسی علل شکست سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها در ایران. فصلنامه تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری، ۱۱(شماره ۱) (پیاپی ۲۳)، ۱۱-۳۸.

https://jlap.rbiau.c.ir/article_8160.html

فریدزاد، علی. (۱۳۹۸). سنجش خالص صادرات بین بخشی یارانه ضمنی حامل‌های انرژی در سطح بخش‌های اقتصادی ایران. فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، ۲۴(۷۸)، ۹۳-۱۲۵.

<https://doi.org/10.22054/ijer.2019.10164>

فریدزاد، علی، بانویی، علی اصغر، تکیه، مهدی و عمرانی، زهرا. (۱۴۰۰). تحلیل‌های سیاستی آثار حذف یارانه بنزین بر شاخص هزینه تولیدکننده خدمات بهداشتی بخش خصوصی و دولتی با رویکرد تحلیل مسیر ساختاری. فصلنامه سیاست‌گذاری اقتصادی، ۱۳(۲۵)، ۱-۲۸.

<https://doi.org/10.22034/epj.2021.6814.1571>

قادری، سید فرید، رزمی، جعفر و صدیقی، عسگر. (۱۳۸۴). بررسی تاثیر پرداخت یارانه مستقیم انرژی بر شاخصهای کلان اقتصادی با نگرش سیستمی. نشریه دانشکده فنی، ۳۹(۴)، ۵۲۷-

https://journals.ut.ac.ir/article_10254.html ۵۳۷

قرایی، حسن، خداداد کاشی، فرهاد م موسوی جهرمی، یگانه. (۱۳۹۸). ارزیابی تاثیر پرداخت یارانه بر کاهش فقر در ایران، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۲۷(۱۹)، ۷-۲۷.

<https://qjerp.ir/article-1-2166-fa.html>

کریمی موغاری، زهرا، زروکی، شهریار و تقی‌پور خوئینی، حمیدرضا. (۱۳۹۴). اثر قیمت بنزین بر شدت انرژی: مطالعه تطبیقی ایران و ترکیه. فصلنامه پژوهشنامه اقتصاد انرژی ایران، ۵(۱۷)،

<https://doi.org/10.22054/jiee.2016.7171> ۹۹-۱۲۷

کفایی، سیدمحمدعلی و صبوری، حسین. (۱۳۹۰). آثار تورمی افزایش قیمت سوخت وسایل حمل و نقل جاده‌ای. فصلنامه پژوهشنامه حمل و نقل، ۱۸(۱)، ۳۵. <https://civilica.com/doc/326878>

کلانتری، عباس و رحیمی، عباس. (۱۳۸۵). بررسی اقتصادی یارانه. چاپ سوم. تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.

کلانتری، محدثه، حیاتی، زهرا، شاهمرادی مقدم، هانی و پیشوایی، میرسامان. (۱۳۹۴). بررسی اثر طرح هدفمندسازی یارانه‌ها بر زنجیره تامین دارو با استفاده از پویایی‌شناسی سیستم‌ها. مجله مدیریت فردا، ۴۱(۱۳)، ۱-۱۰. <https://rimag.ricest.ac.ir/fa/Article/24445>

- گلی، زینت. (۱۳۹۰). یارانه‌های انرژی و اصلاحات انجام شده در کشورهای منتخب. مجله اقتصادی (دوماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی)، ۱۱ (۱۱)، ۶۰-۴۳. <https://ejip.ir/article-1-180-fa.html>
- مالکی، فرهاد و مهدویان، مجید. (۱۳۹۹). بررسی وضعیت مصرف بنزین و سناریوهای مختلف پرداخت یارانه بنزین در کشور. دهمین همایش سراسری محیط زیست انرژی و منابع طبیعی پایدار. تهران. <https://civilica.com/doc/1040082>
- مختاری، محمدعلی، ناظمی، عالییه، عبدالله‌زاده، علیرضا، عبیری، حسام، امیرزاده، احسان. (۱۳۹۷). ابعاد رفاهی بودجه ۹۷ کل کشور. ماهنامه کار و جامعه، ۲۲۱ (۲۲۱)، ۲۵. magiran.com/p1931565
- مصلی‌نژاد، عباس و یزدانی زازرانی، محمدرضا. (۱۳۹۲). ارزیابی پسینی اجرای فاز نخست اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها از منظر نتیجه‌بخشی (از زمان اجرا تا پایان سال ۱۳۹۱). فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۶ (۱)، ۷-۳۰. https://jisds.srbiau.ac.ir/article_3155.html
- مصلی‌نژاد، عباس. (۱۳۹۰). سیاست‌گذاری اقتصادی مدل، روش و فرآیند. چاپ اول، تهران: رخ داد نو.
- منیری، محمدرضا و گلی، یونس. (۱۳۹۷). هدفمندسازی یارانه‌ها و ترکیب محصولات کشاورزی در سبد خانوارهای ایرانی. فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان، ۶ (۲۲)، ۱۴۰-۱۲۱. https://www.jmsp.ir/article_59874.html
- موریس، چارلز و فیلیپس، اوئن. (۱۹۸۷). تحلیل اقتصادی: نظریه و کاربرد. ترجمه اکبر کمیجانی. چاپ ۱۶. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- مهدوی، روح‌الله (۱۳۹۵). آثار سیاست‌های توزیعی درآمد حاصل از اصلاح قیمت حامل‌های انرژی بر رفاه و متغیرهای اقتصادی در ایران (با استفاده از رهیافت تعادل عمومی قابل محاسبه). فصلنامه مجلس و راهبرد، ۲۳ (۱۷)، ۱۰۱-۱۳۶. https://nashr.majles.ir/article_163.html
- ناجی، مهدی، توکلی کاشی، علیرضا و قاسمی، محمد جواد. (۱۳۹۹). اعطای سهمیه قابل مبادله به افراد؛ راهکار پیشنهادی اصلاح نظام یارانه‌های انرژی. فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۱۰ (۳۷)، ۲۰۴-۲۴۳. http://sspp.iranjournals.ir/article_244249.html
- یزدان پناه، مسعود، زبیدی، طاهره و رومینا، فاطمه‌زهرا. (۱۳۹۸). عوامل اثرگذار بر حفر چاه‌های غیرمجاز کشاورزی در شهرستان دشتستان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۱۸ (۱)، ۲۰۴-۲۲۳. <https://serd.khu.ac.ir/article-1-3272-fa.html>

یوسفی، احمدعلی، کریمی، علی اکبر و فراهانی فرد، سعید. (۱۳۹۸). توزیع عادلانه انقال و منابع عمومی (مطالعه موردی هدفمندی یارانه‌ها). نشریه معرفت اقتصاد اسلامی، ۱۰(۱). ۸۲-۶۵.
<http://marefateeqtasadi.nashriyat.ir/node/209>

References

- Abdollahi, M. R. (2016). Investigating the effects of paying cash subsidy and removing the subsidy of three tenths of households on the production and distribution of income. Majlis Research Center. report no: 13615. <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/881918> [In Persian]
- Aghayari Hir, M., Sadeghi, H., Assari, A. & Sahabi, B. (2018). The impact of cash subsidy on expenditure pattern of urban and rural households in Iran. *QJER*, 18(1), 155-177. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.17356768.1397.18.1.8.5> [In Persian]
- Alhosseini, S. (2021). Subsidy in Iran's economy podcast. <https://www.eghtesadonline.com/n/2ww5> [In Persian]
- Amadeh, H., Tavakolian, H. & Hedayati nia, M. (2019). Dynamic analysis of the fuel substitution in the selected iranian fossil fuel power plants. *JIEE*, 8 (31), 1-30. <https://doi.org/10.22054/jiee.2019.12297> [In Persian]
- Bagheri, H., Shokri, M. & Salehiabar, KH. (2016). The challenges of targeting subsidies in Iran's economy. 3th Int Conference on Management & Economics. 2016 November 10, Mashhad. <https://civilica.com/doc/597198/> [In Persian]
- Delangizan, S., Khanzadi, A. & Heidarian, M. (2017). Effect of fuel real prices on technology improvement and greenhouse gas emissions in the Iran road transportation sector. *QEER*, 12(51), 215-246. <http://iiesj.ir/article-1-661-fa.html> [In Persian]
- Dini torkamani, A. (2011). Targeting subsidies, goals and challenges. *Political & Economic Ettela'at 2011*; (281, 282): 156-171. <http://noo.rs/W7Uqp> [In Persian]
- Elahi, N., Allahyari, R. & Ziyari, R. (2016). The Effects of Price Reform of Energy Carriers on Basic Metal Sector: A Case Study of Qom Province. *The Journal of Economics Studies and Policies*, 3(1), 31-52. https://economic.mofidu.ac.ir/article_26319.html [In Persian]
- Eqtesad, A S. & Pileporoush, M. (2019). About energy subsidy in Iran: 1. hidden subsidy and its considerations. *Majlis Research Center*. report no: 1305846. <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1305846> [In Persian]

- Eqtesad, A S. & Pileporoush, M. (2019). About energy subsidy in Iran: 8. evaluation of the performance of the subsidy targeting law. *Majlis Research Center*. report no: 1358133. <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1358133> [In Persian]
- Esmayili Sadrabadi, F. & Samsami, H. (2016). The effect of the second stage of subsidies on income distribution in the economy of Iran. *JQE 2016; 13(1)*, 31-47. <https://doi.org/10.22055/jqe.2016.12325> [In Persian]
- Faridzad, A. (2019). Estimation of net export of embodied energy subsidy in iranian economic sectors. *Iranian Journal of Economic Research*, 24(78), 93-125. <https://doi.org/10.22054/ijer.2019.10164> [In Persian]
- Faridzad, A., Banouei, A. A., Tekieh, M. & Emrani, Z. (2021). Policy analysis of the impacts of removing the gasoline subsidy on the producer price indices of private and public healthcare sectors: A structural path analysis approach. *The Journal of Economic Policy*, 13(25), 1-28. <https://doi.org/10.22034/epj.2021.6814.1571> [In Persian]
- Ghaderi, S F., Razmi, J. & Sedighi, A. (2005). Investigating the impact of direct energy subsidy payments on macroeconomic indicators with a systemic approach. *University College of Engineering 39(4)*, 527-537. https://journals.ut.ac.ir/article_10254.html [In Persian]
- Goli Z. (2011). Energy subsidies and reforms in selected countries. *Economic Journal 11(11)*, 43-60. <https://ejip.ir/article-1-180-fa.html> [In Persian]
- Increasing production and employment by using the capacity of targeting subsidies. (2016). *Journal of economic security*, 4(1), 77-86. <http://noo.rs/KKuUj> [In Persian]
- Isavand, L. & Tohidfam, M. (2015). Investigating the causes of the failure of the policy of subsidies in Iran. *Journal of Law and Politics*, 11(1), 11-38. https://jlap.srbiau.ac.ir/article_8160.html [In Persian]
- Jalae, S A. & Afsharpour, M. (2020) Implicit exports of energy carriers' subsidies in iran. *QJER 2020; 20 (4)*, 67-91. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.17356768.1399.20.4.1.8> [In Persian]
- Jebelameli, F. & Gudarzi Farahani, Y. (2015). The effect of subsidy reform on energy consumption in Iran: a case study of gasoline, oil, and gas oil consumption. *Majlis and Rahbord*, 22(81), 69-89. https://nashr.majles.ir/article_90.html [In Persian]
- Kafaie, S M A. & Saburi Karkhane, H. (2011). The inflationary effects of fuel price increases on road transportation. *Journal of Transportation Research*, 8(1), 35. <https://civilica.com/doc/326878> [In Persian]

- Kalantari, A. & Rahimi, A. (2006). *Review of subsidy economy*. 3th edition, Tehran, Business Studies and Research Institute. [In Persian]
- Kalantari, M., Hayati, Z., Shahmoradi, H., Pishvae & M S. (2015). The analysis of implementing the objectification of subsidy plan on drug supply chain: a system dynamics approach. *Modiriat-e- farda*, 41(13), 1-10. <https://rimag.ricest.ac.ir/fa/Article/24445> [In Persian]
- Khiabani, N. (2017). A dynamic cge model for evaluation of energy policies: evidence from iran. *Iranian Journal of Economic Research*, 21(69), 1-46. <https://doi.org/10.22054/ijer.2017.7502> [In Persian]
- Lessons from the experience of targeting subsidies (1389) and increasing the price of gasoline (1398). (2020). *Journal of economic security*, 8(5), 51. <http://noo.rs/3vC16> [In Persian]
- Mahdavi, R. (2016). Implications of distributional policies on revenues related to energy carriers price reform for welfare and economic variables in iran in the light of computable general equilibrium model. *Majlis and Rahbord*, 23(87), 101-136. https://nashr.majles.ir/article_163.html [In Persian]
- Maleki, F. & Mahdavian, M. (2020). Investigating the state of gasoline consumption and different scenarios of gasoline subsidy payments in the country. 10th conference of environment, energy and sustainable natural resources, Tehran. <https://civilica.com/doc/1040082> [In Persian]
- Maurice, S. C. & Phillips, O. R. (1987). *Economic analysis: theory and application*. Komijani A(Translator). 16th. Tehran: Tehran University Publications. [In Persian]
- Moghari, Z. K., Zaroki, S. & Taghipour Khoeini, H. (2015). The impact of gasoline prices on energy intensity: a comparative study of iran and turkey. *Iranian Energy Economics*, 5(17), 99-127. <https://doi.org/10.22054/jiee.2016.7171> [In Persian]
- Mokhtari, M A., Nazemi, A., Abdollahzade, A., Abiri, H. & Amirzadeh, E. (2018). Welfare dimensions of the country's 97 budget. *The Journal of Labor and Society 2018*; (221): 25-46. magiran.com/p1931565 [In Persian]
- Mosallanezhad, A. & Yazdani Zazarani, M. (2014). The posterior evaluation of first phase implementation of purposefulness subsidies' law's effectiveness (from the first step until the end of 2012). *Journal of Iranian Social Development Studies*, 6(1), 7-30. https://jisds.srbiau.ac.ir/article_3155.html [In Persian]
- Mosallanezhad, A. (2011). *Economic policy model, method and process*. 1th Edition. Tehran: Rokhdad-e no. [In Persian]

- Naji, M., Tavakoli Kashi, A. & Ghasemi, M J. (2021). Tradable energy quotas: a new approach to reform energy subsidy in iran. *strategic studies of public policy*. 10(37), 204-243. http://sspp.iranjournals.ir/article_244249.html [In Persian]
- Pajouyan, J. & Aminrashti, N. (2002). Subsidies and the first and second errors type. *JOER* 2002; 2(4): 13-36. https://joer.atu.ac.ir/article_3164.html [In Persian]
- Qraee, H., Khodadad Kashi, F. & Mousavi Jahroomi, F. (2019). Evaluating the impact of cash-subsidy on poverty in iran. *Journal of Economic Research and Policies*, 27(89), 7-27. <https://qjerp.ir/article-1-2166-fa.html> [In Persian]
- Rajabi, F. (2014). Foreign currency exchange rate considerations in the first phase of the subsidy targeting law. *Journal of economic security* 2014; 2(3): 43. magiran.com/p2234980 [In Persian]
- Samsami, H. & Esmaeily Sadrabadi, F. (2013). The effect of energy price increases on income distribution in iran's economy. *Journal of Economics and Modeling*, 3(11-12), 64-87. https://eco.j.sbu.ac.ir/article_53514.html [In Persian]
- Sanayi'alam, F. & Kiyani, A. (2019). Analytical and descriptive review, evaluation of the performance model of the subsidy targeting plan in Iran. *JOAS* 2019; 20: 34-56. <https://joas.ir/user/articles/3718> [In Persian]
- Sandelowsk, M. & Barroso, J. 2007. *Handbook for synthesizing qualitative research*. springer publishing company.
- Sayadi, M. (2019). Price and non-price mechanisms of gasoline consumption management. *Journal of economic security* 7(3), 13-28. <http://noo.rs/qREdh> [In Persian]
- Shadabfar, E., Hatamvand, Z., Amrayee, A. & Shokri, M. (2020). Investigating the pricing of gasoline and its subsidies in Iran's economy. *Journal of Economic Research* 2020; 20(1, 2), 49-91. <https://ejip.ir/article-1-1136-fa.html> [In Persian]
- Shahaei, B., DanaeiFard, H. & Azar, A. (2016). Explaining statis and change in iran, s subsidy policy: advocacy coalition framework. *Quarterly Journal of Public Organizations Management*, 5(1), 67-88. https://ipom.journals.pnu.ac.ir/article_3483.html [In Persian]
- Shahnoushi, N. (2016). Assessment of socio - economic effects of targeted subsidies law of energy carriers. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 46(4), 669-686. <https://doi.org/10.22059/ijaedr.2016.58023> [In Persian]

- Sobhanian, S M H., Aghajani, E. & Abuhamze, D. (2018). Analysis of macro factors affecting the process of social capital accumulation in iran. *Majlis and Rahbord* 25(94), 5-38. https://nashr.majles.ir/article_256.html [In Persian]
- Sohaili, K., Sahab Khodamoradi, M., Moniri, M. & Goli, Y. (2017) The effect of targeting subsidies on combination of household expenditure in iran. *QJER* 2017; 17 (3), 101-128. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.17356768.1396.17.3.4.8> [In Persian]
- Soltani, A. & Heydari Monavar, A. (2020). Economic and social effects of targeted subsidies scheme on household welfare level (Tabriz City Case Study. *Journal of Economic & Developmental Sociology*, 9(2), 175-205. <https://doi.org/10.22034/jeds.2020.11460> [In Persian]
- Tavakolian, H., Faridzad, A., Dehnavi, J. & Mohamadi, N. (2017). Determinants of fuel subsidies in selected oil exporting countries: (the case study of gasoline subsidy). *The Journal of Economic modeling* 2017; 12 (44), 97-118. https://eco.firuzkuh.iau.ir/article_663794.html [In Persian]
- Weakness of governance in removing the subsidy of the upper tithes of the society. (2020). *Journal of economic security*, 8(5), 39-50. <http://noo.rs/IT6ww> [In Persian]
- Yazdan Panah, M., Zobeidi, T. & Romina, F. Z. (2019). Factors influencing the drilling of unauthorized agricultural wells in dashtestan city. *Quarterly Journal of Space Economy & Rural Development*, 8(1), 204-223. <https://serd.khu.ac.ir/article-1-3272-fa.html> [In Persian]
- Yousefi, A., Karimi, A. & Farahani Fard, S. (2019). Inequality in the distribution of public resources; fair distribution of anfal and public resources (a case study of targeted subsidy plan). *Ma'refat-e Eqtesad-e Islami Journal*, 10(1), 65-82. <http://marefateeqtesadi.nashriyat.ir/node/209> [In Persian]

استناد به این مقاله: احمدی، حامد، بهبودی، محمدرضا. (۱۴۰۲). شناسایی اثرات (نامطلوب) اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها در ایران: رهیافت فراترکیب، پژوهش‌های اقتصادی ایران، ۲۸ (۹۴)، ۲۷۹-۲۲۵.

Iranian Journal of Economic Research is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

